

XIV. 8083 - 1946 Sept. 30 - teles - stbbs kiituno
XV 8245. 1947 mär. 19 - reges - stbbs kiituno
8463 - -- VII. 18. - hõlmeli - stbbs kiituno

Kül. Sebreien 1923 aug. 31.

74.
Avalasi ähial ~~1392~~ | 1947-48.
| ~~1946-47~~.

Sulp. 1947. ~~VII. 18.~~
IX. 25.

A DEBRECENI M.		TUDOMÁNYISZTER	
REG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.			
1272.		1946/47 évi.	
Érk: 1947 évi		június 23. n.	
Előzet:			
dr. ...		Dr. ...	

Telepítéssel egyetemben.

D. 1947. júl. 3. Horváth

Írta: dr. Horváth József.

Debrecen, 1947. június 12.

Bírálatra kiadom:

Dr. Szombagh Vilmos

— — — — —

professzor úrnak,

Debrecen, 1947. június 23. n.

Horváth
e. i. dekan.

A z ö n k o r m á n y z a t i
k ö z i g a z g a t á s k e -
r ü l e t i h a t ó s á g a
B u d a p e s t e n .

Bozóki / Balder / György
jogszigorló

Budapest, 1947.

Tartalomjegyzék:

oldal

Bevezetés.....	1.
A ker.közigazgatás néhány nyugati nagyvárosban.....	4.
A ker.előljáróságok kialakítása.....	8.
1/A decentralizáció jelei 1872 előtt	8.
2/1872-1893	
a/A kerületek megalkotása.....	14.
b/A ker.előlj. ök szervezete és hatásköre az 1872:XXXVI.tc.a-lapján.....	18.
3/Az 1893:XXXIII.	
a/ Terület és szervezet.....	23.
b/ Hatóság, illetékség, hatáskör.....	28.
c/ Működés.....	33.
d/ Általános fejlődés.....	39.
A ker.közigazgatás jelenleg.....	42.
1/ Területi megosztás.....	43.
2/ A kerületi hatóság fogalma..	47.
3/ A ker.közigazg.személyi elemi	51.
a/A ker.előljáró.....	51.
b/A ker.előlj.helyettese....	55.
c/A ker.választmány.....	56.
4/ A ker.előljáró illetéksége	59.
5/ A ker.előljáró hatásköre....	67.
A/ Iparhatóság.....	70.
B/ Tanoncügyek.....	73.
C/ Egyesületek ellenőrzése..	74.
D/ Műszaki ügyek.....	76.
E/ Közegészségügy.....	82.
F/ Állategészségügy.....	86.
G/ Közélemezésügy.....	88.
H/ Társadalompolitika.....	91.
aa/Gyermekvédelem.....	92.
bb/Szegénygondozás....	94.
cc/Hadigondozás.....	97.

Tartalomjegyzék:

I/Katonai ügyek.....	99.o.
J/Munkaerőnyi l.vántartás.....	100.
K/Iskolák teleselek nyi l.v.tart.	102.
L/Lakásügyek.....	103.
M/Hatósági bizonyítványok....	105.
N/Anyakönyvvezetés.....	108.
O/Örökösdés.....	112.
P/Rendőri büntetőbiráskodás..	114.
R/Vámügyek.....	117.
6.Községi bíráskodás.....	118.
7.A ker.közigazgatás hivatalai..	120.
8.A ker.közigazgatás a közigaz- gatástudomány elvi szempont- jaiból.....	123.
a/Egyedi szerviség és a kol- legialitás.....	123.
b/Centralizáció,decentrali- záció,dokoncentráció.....	129.
c/Hivatásos és laikus köz- szolgálat.Integráció.Hie- rarchia.....	133.
9.A demokratikus testületi szer- vek szerepe a ker.közigazga- tásban.	
a/Nemzeti Bizottság.....	135.
b/Termelési "	136.
c/Népjóléti Munkaközösség..	137.
d/Tömbmegbízottak testülete	140.
Általános szempontok a ker.közigazga- tás javításához.....	141.
Forrásmunkák jegyzéke.....	144.
Mellékletek .	

B e v e z e t é s .

A nagyvárosok egyik jellemző sajátossága a kerületekre való tagozódás. A kerületekre való tagozódásnak közigazgatás-jogi szempontból azonban csak akkor van jelentősége, ha a kerület, akár egyedi, akár esetleg testületi szerve révén joghatóságot is gyakorol. Jogilag teljesen közömbös az olyan "kerületi" beosztás, amelynek csupán a térképen van nyoma, vagy legfeljebb az egyes állami vagy önkormányzati alárendelt hivatalok /pl. Élelmiszerjegy elosztó/ érdekeinek jobban megfelelő csoportosítását teszi lehetővé /pl. Debrecenben/.

Hazánknak egyetlen európai érte-

leben vett nagyvárosa Budapest. Azzá teszi fekvése, geopolitikai helyzete, lakosainak nagy száma s e számnak a környék és vidék fővárosba özönlése folytán állandó és rohamos emelkedése. A magyar törvényhozás azzal méltányolta ezt a nagyvárosi jelleget, hogy a törvényhatósági jogú városokétól eltérő, azokénál jóval tágabb jogkört, széleskörű "pouvoir municipal" t adott a fővárosnak. Az egyik legfontosabb, - más magyar városban fel nem található - a laikus ember által is rögtön felismerhető strukturális eltérés: a kerületi előljáróságokra való felosztás.

Jelen értekezésben egynéhány szót szólnunk egy - két külföldi város kerületi közigazgatásáról, majd Budapest székesfőváros kerületeinek kialakulását ismertetjük a vonatkozó, részben már csak közigazgatásjog

történeti jelentőségű jogszabályok tükrében, majd pedig a jelenlegi kerületi köz-
igazgatást mutatjuk be először mint ható-
ságot, aztán mint ezt a hatósági tevékeny-
séget előkészítő és segítő hivatalt, majd
a demokrácia által létesített népi szerve-
ket és a jövő fejlődés irányát.

A kerületi közigazgatás néhány nyugati
nagyvárosban.

A francia alkotmány egészen különleges helyzetet biztosít Páris számára. Párisnak nincs polgármestere, hanem a környező községeket is magában foglaló "Szajna megye" főnökének /"préfet de la Seine" / vezetése alatt áll. Páris városa 20 "arrondissement"-ra oszlik; ezek felelnek meg a budapesti kerületeknek. Egy-egy arrondissement-ban négy negyed van. Az arrondissement élén álló tisztviselő "maire" azaz polgármester. A köztársasági elnök nevezi ki a belügyminiszter előterjesztésére. A francia közigazgatási jog tehát az elnevezésben is kifejezésre juttatta a ke-

kerületi előljáró előkelő jogállását, de iure és de facto azonban csak egyszerű végrehajtó közége a megyefőnöknek, a kerületnek egyáltalán nincs autonómiája. A budapesti kerületi előljáró jogköre - a főváros speciális helyzetéből adódó eltérésektől eltekintve - nagyban és egészben megfelel a megyei / sőt néha a törvényhatósági joggal felruházott / város polgármesterének, illetve a járási főjegyzőnek. Ha Nagy-Budapest terve megvalósul, Újpest, Rákospalota stb. megyei városok polgármesterei és a mostani 14 kerületi előljáró teljesen egyenlő jogállású hatóság lesz s mindegy lesz, hogy az eddigi megyei városi polgármestereket nevezik ezentúl kerületi előljárónak, vagy esetleg fordítva - párisi mintára - a polgármester elnevezés lesz

általános.

London városa - mely az angol alkotmányban London County, London grófság nevet nyert, 28 "Metropolitan Borough" - ből áll, s ehhez járul 29. - iknek a városon belül egészen különleges jogállást élvező kerület, a City, mely mint a jelenlegi budapesti IV. kerület, magját képezte a városnak, s most központja nemcsak Londonnak, hanem szinte az egész "British Empire" kereskedelmi életének. A kerületi városokat, az egy évre választott "polgármester" és egy 30 - 60 tagu, 3 / illetve 6 / évre választott Metropolitan Borough Council vezeti, míg a City élén az egy évre választott Lord Mayor áll. A City testületi szervei: Court of Aldermen, Court of Common Council, / törvényhatósági bizottság /. Az egész

grófság élén a grófsági tanács : "London County Council" / L C C / elnöke áll.

New - York város öt kerületre oszlik. Egy - egy kerület élén elnök áll, akit a kerület polgárai választanak négy évre. A várost a polgármester vezeti, akit a kerületi elnökökkel egyidőre választanak. Tekintve New - York nagyságát, egy - egy kerületnek több lakosa van, mint Budapestnek.

A weimari Németországban Berlin husz kerülete széleskörű autonómiát élvezett, külön költségvetése volt; a központi igazgatás csak az irányelveket szabta meg.

Wien huszonegy kerületének előljárói azonban egyszerű végrehajtói a polgármester rendelkezéseinek és a kerületi kollegiális szervnek sincs e határozási,

csupán véleményadási és javaslattevéli joga.

A kerületi előljáróságok kialakulása.

1. A decentralizáció jelei 1872 előtt.

Budapest városát az 1872 évi XXXVI.t.c./"Buda - Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről" / teremtette meg három különböző városból és a Margitszigetből. "Buda és Pest szabad királyi fővárosok, valamint Óbuda mézőváros és a Margitsziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezetvén, Buda - Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítettnek" / 1. §. /

/ Említésre méltó érdekesség, hogy kezdetben mindhárom város tiltakozott az

egyesítés ellen : Buda a fővárosi jelleget, Pest gazdagságát, Óbuda önállóságát féltette./

A három város történetében nem ez az első egyesítési törekvés : a szabadságharc leverése után a császári kormány

1849 - ben Óbudát Budához csatolta, 1850 -
ben pedig Budát és Pestet rendeletileg egy közigazgatási kerületté tette meg.

A kerületekre osztás legfontosabb elve, a decentralizáció tehát nagy vonalakban már akkor megvalósult, amikor Budapest mint egységes és önálló város még nem létezett. Pest, Buda és Óbuda - s volt egy idő, amikor a Tabánt is külön községnek tekintették - természetes egységet, különálló kerületeket alkottak s magját képezték a további osztódásnak.

Bizonyos tagozódást azonban már 1872 előtt is észlelhetünk az addig önálló városokban is / kivéve Óbudát, melynek kis terjedelme ezt nem tette szükségessé /.

Pest kezdetben a mai IV. kerület /: Belváros:/ területén feküdt /: utcanevek ma is tanúsítják : Bástya utca, Kecskeméti utca:/, de csakhamar túlnő a falakon s már 1736-ban külön külvárosi bíróságot szerveznek. Kialakul a Felső és Alsó külváros, melyek az 1777-i Szent Teréz ill. Szent József templomok felépülése után nyerik el a ma is használatos Teréz ill. Józsefváros nevet /: VI. ill. VIII. kerület :/. 1790-től a váci - kaputól északra eső részt Lipót városnak kezdik nevezni / Mai V. kerület, új elnevezéssel Szent István város /. 1792-ben Ferenc király

megengedi, hogy a Kevskemét felé vezető országut mentén elterülő külső rész felvehesse a " Franzstadt " nevet /:IX. kerület :/.

Buda ilyen irányu és ütemü terjeszkedését megnehezítette katonai erődítményü jellege, de a Várban székelő városi tanács on kívül már 1848 előtt két külön " Bezirksvorstand"-ot találunk Tabánban és a Vizivárosban.

A pesti közigazgatás decentralizációja érdekében már az 1872:XXXVI. tc. előtt számos javaslatot és tervet készítettek. Királyi Pál Pest város közgyűlésén 1869-ben indítványozza : " nem lenne - e sikeres lépés téve az által, ha közigazgatási tráciánk eddigi rendszerét részben decentralizálva, a külvárosoknak is adatnék megfelelő hatóság". Erre az indítványra Gerló-

czy Károly tervezetet nyújtott be, melynek az előljárásságokra vonatkozó részében sok figyelemre méltó elgondolás van.

A tervezet 38.§. - a kimondja:

" A város ügyeinek célszerűbb kezelése végett Pest városa több közigazgatási kerületre osztandó fel, melyeknek területét a képviselői közgyűlés határozza meg.

Minden kerület élén egy előljáró és legalább 12 választmányi tag áll.

A kerületi előljáró és a választmányi tagok az illető kerület választói által ugyanazon módon és ugyanannyi időre választatnak, mint a városi képviselők.

A kerületi előljáró - működésének idejére - a képviselői közgyűlés által meghatározott, mérsékelt tiszteletdíjat

élvez; a választmányi tagok hivatalaikat minden díj nélkül viselik."

56.§. " A kerületi előljáróságok közvetlen a városi tanács alatt állanak, a közgyűlés és a városi tanácsnak végrehajtó közvegei..."

57.§. " A kerületi előljáróságoknak joguk van a kerületet érdeklő ügyekben a tanácshoz és közgyűléshez indítványokat, kérelmeket és javaslatokat előterjesztetni".

Az 58. §. helyhatósági kihágások ügyében " büntető hatóságot" ad a kerületi előljáróságnak, az 59.§. pedig kimondja, hogy " A kerületi előljáróságok határozatai és intézkedései ellen a fellebbvitel a városi tanácshoz történik."

E javaslatból nem lett szabályrendelet, de sok elgondolása megtalálható a

későbbi jogszabályokban.

1872-ig még több indítvány és javaslat foglalkozott Pest-Buda, s egyuttal a kerületek problémájával. Az 1871. évi országgyűlésnek a fővárosi törvényjavaslatot előkészítő albizottsága a kerület élére választott elnököt és esküdteket javasol. Jogászok, közszéppolitikusok és az egész közvélemény foglalkozott a kerületek problémájával s az 1872. évi fővárosi törvény végre jogi alapot adott e régen esedékes közigazgatási követelmény megvalósítására.

2. 1873 - 93.

a. / A kerületek megalkotása.

Az 1872: XXXVI. tc. nem állapítja meg a kerületek számát, hanem azt a közgyűlésre bizza. A 82. §. / 1 / szerint: "A főváros több közigazgatási kerületre osztatik fel, melyek tekintettel a bizottsági választókerületekre ala-

kitandók s amelyek számát és kiterjedését a közgyűlés határozza meg. "

A 134. §. pedig kimondja : "Ezen törvény kihirdetése után Pest és Buda fővárosok és Óbuda mezőváros választóiból a szervezési munkálatok előkészítésére egy küldöttség alakítandó. E küldöttség tervet dolgoz ki : a/ A kerületek megalkotása,

b/ a fővárosok közigazgatási kerületekre való osztásáról".

A következő évben össze is ült a három város együttes képviselőtestülete, küldöttséget és albizottságot alakított s ez csakhamar elő is terjesztette a szervezési javaslatot. Ez a javaslat a fővárost kilenc közigazgatási / és ugyanannyi választói / kerületre osztotta fel. Kőbánya polgárai folyamodvánnyal fordultak a közgyűléshez

és kérték külön kerületté való alakításukat. A közgyűlés a kérelemhez hozzájárult, így tehát Budapestet tíz közigazgatási kerületre osztották fel s I. - X. kerület jelzéssel látták el, mert az albizottság javaslata szerint az egységes Budapest gondolatát segíti elő, ha "városrészenkénti elnevezés helyett egyszerűen sorszámokkal jelez tetnének s a városrészenkénti elnevezés csak másodrendű jelzésül szolgálna."

Ez meg is történt, azonban 75 év sem tudta elmosni a sokkal régibb elnevezéseket, sőt azóta újabb városrésznevek keletkeztek /Pl. Szent Imre város, Mátyás király város/ s lassan ezek is meggyökeresednek a főváros lakosságának tudatában. A közigazgatásban természetesen csak a sorszámonkénti megjelölésnek van jelentősége.

/London 28 Metropolitan Borough - ja, Berlin 20 kerülete ma is a városrészenkénti elnevezés alatt ismeretes, nemcsak a bennszülöttek, hanem szinte az egész civilizált világ előtt. Pl. Chelsea, Greenwich, Westminster City, illetve : Tiergarten, Charlottenburg, Tempelhof, stb. /

A közgyűlés által megalkotott s a belügyminiszter által 52.967/1873. szám alatt jóváhagyott szabályrendelet a kerületek megalkotásánál teljes mértékben követte a XVIII. században már kialakult s az előbbi fejezetben ismertetett tagozódást. Buda két Bezirksvorstandjából lett az I. és II. kerület. /: I. kerület: Vár, Tabán, Krisztinaváros, II. kerület: Viziváros :/, Óbuda alkotja a III. kerületet. Pest város köz-

pon... ..

pontja a IV., a Lipótváros a Margitsziget-
tel az V.kerület. 1873 csak egy új elne-
vezést hozott: a sűrűn lakott Térésváros-
ból két kerület lett : VI. és VII, mely
utóbbi a királyinéről Erzsébetváros mel-
léknevet kapta. A Józsefváros kapta a
VIII., a Ferencváros a IX. sorszámot, a
X-et pedig a most "önállósított" Kőbánya.
/ Területi és népesség megoszlás, vala-
mint az egyes kerületek határa a "Mel-
lékletek" közt.

b/ A kerületi előljáróságok szerveze-
te és hatásköre az 1872:XXXVI.t.c.
alapján.

Az egységes főváros megalkotásakor
létrehozott előljárósági szervezet husz
évig működött. 1893 - ban szükségesnek

látták külön törvénnyel szabályozni az előljáróságok szervezetét és működését. A "Budapest székesfőváros kerületi előljáróságairól" szóló 1893 : XXXIII.tc.kifejezetten hatályon kívül helyezi az 1872 : XXXVI.tc.-nek a kerületi előljáróságokra vonatkozó rendelkezéseit, mégsem lesz érdektelen, ha szemügyre vesszük az 1872 : XXXVI.tc. néhány fontosabb intézkedését.

A 32. §. /2/ szerint : "Minden kerület élére egy előljáró s mellé a szükségnek megfelelő számú esküdt választandó." Az esküdteket a kerület választói választják, az előljárót pedig, a Gerlóczy féle javaslattól eltérően, a törvényhatósági bizottság közgyűlése. Mind az előljáró, mind az esküdtek laikusok, és nem fizetést kapnak, hanem a közgyűlés által megállapi-

tott tiszteletdíjat. tisztségük nem hivatalos közszolgálat, hanem " nobile officium". Az előljáró és az eskütek együtt alkotják az előljáróságot. Minden előljáró mellé egy jogvégzett jegyzőt osztanak be, kinek kötelessége "a kerületi előljárónak mindenben kezére járni és őt jogi tanácsokkal ellátni,.... az írásbeli kiadványokat az előljáró és a jegyző, esetleg az előljáróhelyettes írja alá..." Egyéb beosztottak : egy vagy több tollnok és írnok, egy kezelő tisztviselő, egy hivatalszolga és kézbesítők.

Az előljáró főbb jogai : büntetés terhe alatt bárkit megidézhet. A beosztott tisztviselők - a jegyző kivételével - kisebb szolgálati vétségei felett fegyelmi hatalmat gyakorol. Rendelkezik az 500 fo-

rintnyi hivatali átalány felett. Az esküdtet bármikor összehívhatja, s hetenként egyszer, vagy 3 tag kivánságára összehívni köteles.

A szervezési szabályzat 37.§. szerint az előljáráóságok közvetlenül a városi tanács alatt állanak, semmi más hatósággal közvetlenül nem érintkeznek. A 39. §. szerint az előljáráóság feladata figyelemmel kísérni a kerület állapotát, s a tanácshoz és a közgyűléshez előterjesztéseket tenni.

A 38. §. szerint a kerületi előljáráóság az elsőfoku iparhatóság, valamint "elsőfoku fenytőhatóság". Egyéb tennivalói : gyámügyek; a jótékony intézetek gyakori meglátogatása, "jótékony adakozások kezdeményezése és gyűjtése", középítkezések ellenőrzése, szegénységi és erkölcsi

bizonyítványok kiállítása.

1872 - ben a jogalkotás még nem támaszkodhatott a gyakorlati közigazgatás tapasztalataira. A gyakorlatban csakhamar észrevették, hogy az elméleti megfontolásokon nyugvó jogszabályok nem szolgálják a főváros közigazgatásának javulását. A főváros közgyűlése már 1876 - ban javaslatot dolgozott ki a kerületi előljáróságok hatáskörének bővítéséről, ezt aztán több más javaslat követte. A belügyminiszter is kénytelen volt belátni, hogy az egységesítési törvény "egyáltalán nem felel meg a követelményeknek, különösen pedig annak a kerületi előljáróságokra vonatkozó része". Szükség volt tehát mind az egész fővárosi, mind pedig a kerületi közigazgatás újjászervezésére, de amíg a fővárosi törvény

reformjára több mint egy fél évszázadig, 1930 - ig kellett várni, a kerületi előljáróságokról szóló törvényt már 1893 - ban megalkotta az országgyűlés s az ujjaszervezett kerületi előljáróságok 1894 július 1-én kezdték meg működésüket.

3. Az 1893 : XXXIII. tc.

a/ Terület és szervezet.

A "Budapest székesfőváros kerületi előljáróságokról" szóló 1893 : XXXIII. tc. ma már szintén a múlté. Az 1930 : XVIII. tc. még csak annyit mond, hogy :

"Ahol a jogszabályok a kerületi előljáróságról rendelkeznek, e helyett a kerületi előljárót kell érteni" [106.§./2/]

Azonban az 1937 : III. tc. 10.§.- a kimondja:

"A jelen törvény hatálybalépésével az 1893 : XXXIII. törvénycikknek még hatályban levő rendelkezései hatályukat veszítik."

Az a körülmény azonban, hogy az 1893 évi törvény jelentős fejlődést jelentett az 1872 évivel szemben, másrészt, hogy 40 éven át szabta meg a kerületi előljáróságok életét, indokolja, hogy főbb rendelkezéseit tanulmányozás tárgyává tegyük.

A törvény három főrészből áll: az I., és a III. fejezet az előljáróság és a kerületi választmány szervezetét, a II. fejezet pedig "A kerületi előljáróság hatásköréről" rendelkezik.

Az 1. §. szerint "Budapest székesfőváros közigazgatási kerületeinek számát és

területét a törvényhatóság szabályrendeletben állapítja meg." A 472/1894 közgyűlési számú szabályrendelet ismét 10 - ben állapítja meg a kerületek számát; területük néhány kisebb változástól, átcsatolástól eltekintve azonos a husz év előttivel.

/ A Margitsziget az V. kerülettől a III. kerülethez csatoltatik, a Városliget teljesen a VI. kerületbe tartozik./

Az eddigi laikus vezetés teljesen megszűnik, esküdtek nincsenek. Az előljáróság a következő tisztviselőkben áll :

a kerületi előljáró, a beosztott tisztviselők, kerületi tisztiorvosok és kerületi orvosok, kerületi állatorvos, kerületi mérnök, kerületi vásárfelügyelő, kerületi városbíró, és a segéd és kezelő hivatalnokok. / 4. §. /

"A kerületi előljárókat a törvényhatóság élethossziglan választja", a főpolgármester által meghirdetett pályázaton résztvevők közül, titkos szavazással. "Kerületi előljáróvá csak az választható, ki az 1883: I. tc. - ben a közigazgatási szakmában megállapított minősítéssel bír", /de nem előfeltétel, hogy eddig is közszolgálatban álló személy legyen /. A kerületi előljárók külön státust /létszámot/ alkotnak. A kerületi előljáró tisztviselő lett; már nem tiszteletdíjat kap, hanem fizetést. Az előljáróság tagjainak állása a törvényhatósági bizottsági tagsággal összeférhetetlen. Kivétel a városbíró / ő továbbra is tiszteletdíjat kap és nem incompatibilis /.
" A székesfőváros törvényhatósági bizottságának újjászervezéséről szóló 1924: XXVI.

tc. 14. §. szerint a kerületi előljárók a közgyűlésnek hivatalból tagjai s szavazati joggal is bírnak. Ez azonban csak hat évig állott fenn, az 1930 : XVIII. tc. nem adta meg ezt a jogot a kerületi előljárónak.

A 14. §. szerint : "A kerületi előljáróság összes tisztviselő- és szolgaszemélyzete köteles a kerületben lakni." E rendelkezés szolgálhatja a tisztviselők kényelmét, de természetesen kivihetetlen. Egyes külföldi államokban éppen ellenkezőleg : a közalkalmazott nem teljesíthet szolgálatot lakókerületében. Így próbálják elejét venni a részrehajlás, protekció kialakulásának.

A kerületi választmány tagjait /legfeljebb 24- et/ a kerület választói

választják maguk közül 6 évre, a törvényhatósági bizottság tagjainak megválasztásával egyidejűleg. Hatásköre főleg vagyoni jellegű intézkedésekre, engedélyekre, ellenőrzésre terjed ki, ezenkívül: "A kerületet érdeklő ügyekben a törvényhatósági bizottságnak, a tanácsnak és a polgármesternek előterjesztéseket és javaslatokat tesz." [30. §. /4/]

b/ Hatóság, illetékesség és
hatáskör.

Az előljáróságok szervezetéről intézkedő rendelkezések már teljesen a múltéi, de a kerületi előljáróság hatóságáról, illetékességéről, valamint hatásköréről szóló cikkek, bár az 1937 : III. tc. idézett §.-a értelmében szintén hatályukat vesz -

tették, az új fővárosi törvényben is lényegileg hasonló módon szabályoztattak.

A 3.§. szerint "A kerületi előljáróság a hatásköréhez tartozó ügyekben a kerület hatósága", illetékessége pedig "kiterjed a kerületben lakó vagy tartózkodó minden személyre és a kerületben létező minden vagyponra". Ez általános illetékesség alól - utalva a községi törvény* 4.§. - árá - kiveszi a haderő tényleges szolgálatban álló tagjait, s a katonaság, valamint a királyi ház céljaira szolgáló épületeket, továbbá felhatalmazza a törvényhatóságot, hogy "egyes közintézeteket szabályrendelettel kivehet a kerületi előljáróság illetékessége alól".

A törvény^{II.} fejezete rendelkezik "a kerületi előljáróság hatásköréről". Először egy általános keretet ad /16.§./, majd pedig taxative sorolja fel a hatáskörébe tartozó ügyeket*. Az általános elsőfoku hatósági teendőkről a 16.§. intézkedik :

"A kerületi előljáróság, mint elsőfoku közigazgatási hatóság, eljár mindazon ügyekben, melyeket a törvények, törvényerejű szabályzatok, miniszteri rendeletek a kerületi előljáró vagy előljáróság hatáskörébe utalnak".

Jelentős hatósági jogkört ruháznak a kerületi előljáróságokra az 1893 előtti

* 18.§. 1-7, 20.§. 1-12, 21.§., 22.§.,
23.§.

törvények közül a következők : 1872: VIII /elsőfoku iparhatóság/, 1876 : XIV./közegészségügyi hatóság/, 1888 : XIX./állategészségügyi/, 1877 : XX. /gyámság és gondnokság/, 1877 : XXII./kisebb polgári peres ügyek/, 1876 : XXVIII. /népiskolai hatóságok/, melyek felsorolásával csak a legfontosabbakat említettük meg.

A 18. §. nagy részletességgel, hét csoportba sorakoztatva sorolja fel azokat az ügyeket, melyekben a kerületi előljáróság a "tanács helyett" jár el. /Építés ügyek, csatorna- és utügyek, vásárrendészet, iskolakötelek és gyermekek nyilvántartása és ellenőrzése, szegénygondozás, szegénybetegek gyógykezelése, "szegénységi és a kerületben lakók személyi viszonyairól szóló mindennemű bizonyítványok kiállítása./

A 20. §. rendelkezik a kerületi előljáróság, mint elsőfoku közegészségügyi hatóság tennivalóiról, tizenkét pontban sorolván fel azokat, melyek közül 10 taxáció, 11. pedig általános hatáskör: "Eljár továbbá mindazon közegészségügyekben, melyek valamely törvény vagy miniszteri rendelet által hatáskörébe utaltatnak. A 12. pont javaslati jogot ad az "egészségrendőri szabályrendeletek" megalkotásához.

A 21. §. szerint "A kerületi előljáró kihágási bíró", a 22. §. pedig kimondja, hogy "A községi bíráskodásta kerületi városbíró gyakorolja." a 23. §. városi adóhivatali osztályt szervez /"mely a kerületben lakó adózók és a kerületben levő adótárgyak adóját a fennálló szabályok értelmében előírja és beszedi, és egyuttal a

kerületi előljáráóság ügyköréből folyó köz - igazgatási végrehajtás teendőit végzi." / és felállítja a városi pénztár kerületi osztályát, "mely a kerületi előljáráóság ügyköréből folyó pénzkezelési teendőket végzi."

Az 1873 évi rendelkezések szerint az előljáráóság kizárólag a tanáccsal érintkezhetett; a 27. §. megszünteti ezt a közigazgatás eredményességét veszélyeztető rendelkezést és kimondja, hogy a kerületi előljáráóság "hatáskörébe utalt ügyekben közvetlenül érintkezik más hatóságokkal." Intézkedései ellen a fellebbezés a tanácshoz történik.

c. / M ü k ö d é s .

A kerületi előljáráóság nemcsak elsőfoku közigazgatási hatóság, hanem végrehaj -

tó közege az "önkormányzati közigazgatás központi hatóságainak" /ezt a terminus technikus -t azonban csak az 1930 : XVIII. tc. 6. §./2/. használja először/: a törvényhatósági bizottságnak, a közigazgatási bizottságnak, a tanácsnak, az árvaszéknek és a polgármesternek. Ezek a hatóságok a kerületi tisztviselőkkel csak a kerületi előljáró személyén keresztül rendelkezhetnek, s a szakközegek is az előljáró útján teszik jelentésüket.

A 17. §. egy jogot biztosít a kerületi előljáróságoknak és egy kötelességet ruház rájuk : " a hatásköréhez tartozó ügyekben a tanács útján a törvényhatósági bizottságnak előterjesztéseket és javaslatokat tehet " és "köteles minden évben a kerületi előljáróság és a kerület szükségleteiről

költségvetési előirányzatot készíteni és a kerületi választmány véleményével együtt a tanács elé terjeszteni."

A városi életforma annyira sokoldalú és gyorsan fejlődő, hogy a kerületi közigazgatás minden egyes teendőjének felsorolása nem lehet a törvényhozás feladata. Az előljárásági törvény 24.§. - a elrendeli, hogy a polgármester a tanáccsal egyetértően "szolgálati utasítás" - t adjon ki a kerületi előljáróságok számára, melyben "résztelen megállapítandók a kerületi előljáróság egyes tisztviselőinek teendői".../hatáskörük, kötelességük és felelősségük/, "valamint a kerületi előljáróságok ügyvitelének egyöntetűségét biztosító jogszabályok ". Az elkészült "szolgálati utasítás" "43.810/1899.sz.

polgármesteri rendeletként" lépett életbe
s mint törvény felhatalmazása alapján alkotott polgármesteri "rendelet" /fenntartva azt, hogy a fennálló jogforrástani elnevezések mellett a polgármester közigazgatási akta nem nevezhető "rendelet"-nek/ igen fontos, a gyakorlati igazgatásban naponta használt jogszabály és utmutatója lett a kerületi közigazgatásnak. A szolgálati utasítás 564 §-a közül igen fontos az 1.§., mely nagy részletességgel 171 pontban sorolja fel az előljárátság hatáskörét.

A kerületi előljáráságok működését és ügyvitelét a polgármester / akadályoztatása esetén az egyik alpolgármester / köteles ellenőrizni : "évnegyedenként legalább egyszer". / Ezt azonban még tíz ke-

rület esetén sem tudták végrehajtani, még kevésbé most, amikor a kerületek száma tizennégyre emelkedett./

A kerületi előljáróságok működésének eredményesebbé tétele érdekében a 26. §. biztosítja a fővárosi rendőrség segítségét.

Az egységes jogszabálynagyarázat és ügyvitel érdekében hozza létre a törvény 25.§. - a a kerületi előljárók megye-
dévénkénti, valamint az orvosok és állatorvosok havonkénti értekezletét. Az előljárók értekezletén a polgármesteren és a tanács összes tagjain kívül résztvettek a polgármester által kijelölt központi tisztviselők is. A kerületi előljárók a törvényi rendelkezéseknél is gyakrabban is összejöttek ilyen értekezletekre, s ha az ott

történt megállapodások révén értek is el bizonyos eredményeket a jognagytan és ügyvitel terén, tulajdonképpen célját nem érte és nem is érhetette el az értekezlet intézménye, mert nem volt szankció, mely az ott meghozott határozatokat kötelezővé tette volna. Így gyakran fejlődött ki eltérő vagy éppen ellentétes joggyakorlat az egyes előljáróságokon, ami természetesen nem növelte a közigazgatásnak amúgy sem túl nagy népszerűségét. Az előljárók értekezlete mégis szükséges intézmény; szép eredményeket ért el a két világháború alatt, s jelentős az adatgyűjtés terén végzett munkája.

d./ Általános fejlődés.

Ha az 1872 - től 1893 - ig szervezett kerületi közigazgatást összehasonlítjuk az 1893 utánival, azt a fő különbséget találjuk, hogy az első időben a kerületi előljáróságok inkább csak névszerűen voltak hatóságok, valójában egyszerű decentralizált szervek, melyeknek fő feladatuk a központi igazgatás végrehajtása. Megfelelő szakszemélyzetük nem is volt nagyobb terjedelmű, önálló hatáskör kifejtésére. Az egyes kerületi előljáróságok voltaképpen a városháza expositurái - nem igen érintkeztek egymással, különösen a budaiak a pestiekkel, de az egy parton levő kerületi lakónegyedeket még nagy beépítetlen területek választották el egymástól.

Az 1893 : XXXIII. tc. fejlődést jelentett : a laikus közigazgatás háttérbe szorul, a szaktisztviselők száma megszapordik, és a kerületi előljáróságok nagy terjedelmű hatósági jogkörre tesznek szert. Teljesen függetlenítik magukat egymástól, sokszor a központi Városházától is; önállóságuk erősen kidomborodik. Ezt az önállósulást kétségtelenül elősegítette az a körülmény, hogy számtalan törvény és rendelet a székesfőváros kerületi előljáróságait / 1930 óta : előljáróit / egyenlő hatáskörűnek tekintette - és tekinti ma is - a törvényhatósági jogú illetve megyei város polgármesterével és a járási főjegyzővel / azelőtt : főszolgabíróval /, s nem mindig számoltak azzal a különbséggel, hogy míg a város zárt település, az ideá-

lis járás pedig gazdaságföldrajzi kistérségszint, addig a nagyvárosok kerületei lassan teljesen egybeépülnek s közöttük a határ az utca eszményi középvonala. A városokat geopolitikai és kulturális faktorok alakítják ki, míg a kerületek határait térképen húzzák meg, figyelembe véve a lakosság számát, sűrűségét, az utak irányát.

A város autonómia, a kerületi előljáróság pedig decentralizáció; esetleg, ha a központi igazgatás teendőit is ráruházzák hatósági jogkörrel: dekoncentráció.

A kerületi közigazgatás jelenleg.

Szakemberek és politikusok évtizedes sürgetése nyomán 1930-ban elkészült az új fővárosi törvény, az 1930 : XVIII.tc., mely módosításaival, az 1934 : XII. és 1937: III.tc.-kel együtt ma is megszabja fővárosunk közigazgatásának alapelveit, szervezetét és működését. A város egészét érintő igen fontos rendelkezései mellett /főpolgármesteri állás, törvényhatósági bizottság, a törvényhatósági tanács megszüntetése, a polgármester jogkörének kiterjesztése/ jelentős változásokat hozott a kerületi közigazgatás terén is, s bár most új fővárosi törvény előestéjén vagyunk, részletes és beható vizsgálat tár-

^x

/ III. fejezet /

gyává tesszük a törvénynek a kerületi közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit, s az ennek alapján valósult - s állandóan valósuló - gyakorlatot.

1. Területi megosztás.

A törvény 3.§. - a szerint : "A székesfőváros területe kerületekre oszlik. A kerületi beosztást a törvényhatóság szabályrendelettel állapítja meg." /4/. A kerület beosztás megállapítása tehát - az 1893:XXXIII.tc. - hez hasonlóan a közgyűlés hatáskörébe tartozik, azonban az idézett § következő bekezdése a beosztásnak első alkalommal való megállapítását az autonómia hatásköréből a belügyminiszter hatáskörébe utalja, a kerületek számát az eddigi tizről törvényileg tizen négyre emelve. A belügyminiszter ezt a

változást nem egyszerre hajtott végre, hanem fokozatosan : a XI. kerület 1934. március 1-én, /83.275/1934.B.M.számú rendelet/ a XIV. kerület 1935. október 1-én /118.562/1935.B.M. /, a XIII. kerület 1938. június 15-én /101.075/1938.B.M. sz. rendelet/ és végül a XII. kerület 1940. július 1-én /33.442/1940.B.M.sz. rendelet/ kezdte meg önálló életét. A főváros közgyűlése 1940 - ben foglalta szabályrendeletbe az új beosztást, melyet aztán a belügyminiszter - néhány változtatást eszközölve - jóváhagyott /41.398/1940 - IV. B.M./ s 1941 január 1 - óta alkotja fővárosunk mai kerületi beosztását. A ma is hatályos szabályrendelet /540/1940.közigyűlési számú szabályrende-

let" a székesfővárosi közigazgatási kerület határvonalainak újabb megállapításáról"/ több lényeges változást hozott az 1893- i beosztáshoz képest, részint az addigi határok között, részint néhány szomszédos községből való területátcsatolás folytán az eddigi határok kiterjesztésével. Csak négy kerület területe maradt változatlan: II./Viziváros/, III./Óbuda/, IV./Belváros/ és VIII./Józsefváros/. A régi I.kerület területéből három kerületet alkottak: I. /Vár, Tabán, Krisztinaváros/ XI./Szent Imre város és Budaörs területéből idecsatolandó repülőtér/ és XII. /u.n. "Mátyás király város"/ és a Budakeszi határából idecsatolandó fővárosi erdő/. Az V. és VI. kerület külső részeiből alakították a XIII.kerület /Magdol-

naváros, "Angyal föld"/, a VII.kerület külső részéből és az azelőtt a X. kerülethez tartozó Rákosfalvából a XIV. kerület /Rákosváros, "Zugló" /, a IX.kerület pedig megnövekszik a csepeli állami kikötő területének idecsatolásával.

A törvény 3.§./2/- e szerint "A választókerületek a közigazgatási kerületekkel azonosak," mely rendelkezést az 1945 : VIII.tc. is fenntartja.

/Terület és népességnegozslás, valamint az egyes kerületek határa a "Mellékletek" közt./

Az 55. §. /4/- e szerint : "A törvényhatósági bizottság, a polgármester előterjesztése alapján, az ügyek intézésére, az egyes kerületeken belül kisebb körzeteket alakíthat." A törvény eme ren-

delkezése számol a fővárosi lakosság számának nagyarányú növekedésével s lehetőséget akar nyújtani racionális decentralizációra. Körzetek alakítására mindeztideig nem került sor, de ha Nagy Budapest eszméje valamikor megvalósulna, nem kétséges, hogy a kerületek számának újabb szaporítása mellett a "körzetek" / kirendeltségek/ alakítása is szükségessé válna.

2. A kerületi hatóság fogalma.

A székesfővárosi törvény 6. §. - a az önkormányzati közigazgatásnak kétfajta hatóságát különbözteti meg. Központi hatóságokként a törvényhatósági bizottságot, a közigazgatási bizottságot, a polgármestert és az árvaszéket nevezi meg, a /3/ bekezdése pedig kimondja, hogy:

"Az önkormányzati közigazgatás kerületi hatósága a kerületi előljáró."

Az egyes közigazgatási és bírói szervek, midőn a jogait érvényesíteni akaró fél hozzájuk fordul, kötelesek vizsgálni illetékességüket és hatáskörüket. "Minden közigazgatási hatóság eljárását hatáskörének és illetékességének megvizsgálásával kezdi meg." ^x Az illetékesség azt jelenti, hogy a konkrét ügynek - akár személyi, akár tárgyi vonatkozásban - valami kapcsolata van az állam ama területéhez, amely terület-rész határai közt a közigazgatási / bírói / szerv működését kifejtheti. A területileg egy szervhez tartozó ügyeket a vonatkozó jogszabályok az ügyek természete szerint

^x

1929 : XXX.tc. 62.§./1/

is felosztják, s az egyes közigazgatási /birói/ működési jogosultságát az egyes ügycsoportokra elhatárolják. A hatáskör tehát az állam szellemi hatalmát megtestesítő valamely /közigazgatási vagy birói/ szerv működési jogosultságának az ügyek minősége szerint való elhatárolása. Azt a közigazgatási vagy birói szervet, melynek az ügyek bizonyos /jogszabályok által megállapított/ csoportjára működési jogosultsága, azaz hatásköre van, s hatáskörükben az állam vagy egyéb közület nevében határozatot, ítéletet hozhatnak, s határozataik /ítéleteik/ végrehajtására imperium-mal rendelkeznek, hatóságnak nevezzük.

Ismerünk társas /minisztertanács, törvényhatósági bizottság, közigazgatási

bizottság, stb./ és egyedi hatóságokat, /miniszter, polgármester, alispán, járási főjegyző, kerületi előljáró, stb./, általános és szakhatóságot /pl. pénzügyigazgatóság, tankerületi főigazgató/, alsó és magasabb foku hatóságot, országos és helyi hatóságot, állami és önkormányzati s Budapest székesfővárosban ez utóbbin belül: központi és kerületi hatóságot.

A kerületi előljáró önkormányzati, általános, alsó/vagy első/foku, kerületi egyedi hatóság.

Közigazgatási jogunkban jogállása leginkább a járási főjegyzőéhez hasonló. A kerület és a járás közti eltérésekből adódó különbségeken kívül egyik legjelentősebb különbség: a járási főjegyzőt a vármegye törvényhatósági közgyűlése vá-

lasztja, a kerületi előljárót Budapest polgármestere állítja a kerület élére.

3. A kerületi közigazgatás személyi
elemei.

a./ A kerületi előljáró.

"A székesfőváros kerületeiben a közigazgatás vezetője a kerületi előljáró, akit a fogalmazói kar létszámából a polgármester állít a kerület élére." ^x

Míg 1872-ben az előljárói állás egyáltalán nem volt képesítéshez kötve, /laikus közigazgatás/, 1893 után pedig már "közigazgatási szakmára megállapított minősítéssel" kellett birnia, de nem volt

x

53. §. /1/

feltétele az eddigi közszolgálat, addig az új törvény nagyobb teret akar biztosítani a szaktudásnak s ezért kerületi előljáró csak fogalmazói karbeli - azaz jog- vagy államtudományi doktorátussal bíró, eddig is a székesfőváros szolgálatában álló tisztviselő lehet. Eddig a törvényhatósági bizottság közgyűlése választotta, most a polgármester diszkrécionárius megbízása állítja a kerület élére, amiből természetesen következik, hogy a polgármester bármikor áthelyezheti, illetve előjárói minőségét megszüntetheti./A törvény szerint egy fogalmazó is lehetne kerületi előljáró: általános gyakorlat szerint főjegyző./ A felszabadulást követő jogszabályok a képesítési kellékek meglételét és igazolását továbbra is megkövetelik, azonban főiskolai

képesítés alól a kormány felmentést adhat. A 10.070/45.M.E.számú rendelet és a 200.240/46.B.M.számú rendelet képesítő tanfolyamokat szerveznek, melyek elvégzése és sikeres letétele a közigazgatási alkalmazhatóság szempontjából a főiskolai végzettséggel egyenértékű.

A kerületi előljárói állás a felszabadulás után nagymértékben vesztett eddigi jellegéből s hatételes jogilag még nem is, de valójában politikai állássá vált s betöltésük a koalíciós pártok megegyezésétől függött és függ. A város egyes részeiben még állt a harc, mikor a már felszabadult kerületekben megalakult Nemzeti Bizottságok betöltötték az előljárói pozíciókat. A központi igazgatás megindulása után a polgármester ezeket a megbízásokat

megerősítette, majd pedig az előljárókat a fogalmazói karba kinevezte. A készülő fővárosi törvénytervezet az előljáró politikai állását domborítja ki, s a jelenlegi "de facto" állapotot "de iure" is elismeri.

További változást jelent az 1893-i törvénnyel - mely külön előljárói státust alkotott meg - az 1930 : XVIII.tc. 54. §.-ban lefektetett az a rendelkezés, hogy "A kerületi előljáróka központi közigazgatáshoz beosztott ugyanolyan szakbeli tisztviselővel egységes létszámot alkotnak."

b./ A kerületi előljáró helyettese
és egyéb beosztottak

"A kerületi előljáró helyettesét /helyetteseit/ a fogalmazói szakbeli tisztviselők közül a polgármester jelöli ki."

"A körzet vezetőjét és helyettesét.... a kerületi előljáró alá rendelt tisztviselők....közül a polgármester rendeli ki. A körzet vezetője és helyettese csak fogalmazói karbeli tisztviselő lehet."

Az 55. §. - nak eme két rendelkezése, valamint az a körülmény, hogy "Az egyes kerületek közigazgatási feladatainak eljuttatásához szükséges személyzetet a polgármester osztja be" és hogy őket "bármikor áthelyezheti" /54. §./, mutatja, hogy a kerületi

közigazgatás szellemi elemeiről való gondoskodás teljesen a polgármester vállain nyugszik, ebbe a kerületi előjárónak érdemi befolyása nincs, őt csupán a véleményi kívánság joga illeti meg. Ugyancsak a polgármester nevezi ki a kerületi városbíró, és ő gondoskodik a helyettesítéséről is. "Kerületi városbíró, illetőleg helyettese csak az lehet, akinek ítélőbírói vagy az ügyvédi gyakorlat folytatásához előírt képesítése van," de "nem lehet gyakorló ügyvéd". 56.§./4/ és /7/ bekezdése.

c./ A kerületi választmány.

Az 1893:XXXIII.tc.2.§.szerint a kerületi közigazgatásnak két közege volt: az előjáróság és a kerületi választmány.

Az előljáróság, mint testületi hatóság megszűnt s helyébe lépett a kerületi előljáró, mint egyedi hatóság/ az "előljáróság" elnevezés használatosama hivatalok gyűjtőelnevezéseként, melyek a kerületi előljáró hivatalfőnöksége alatt állanak/, a kerületi választmány pedig teljesen el sorvadt. Az 1930: XVIII. tc./6/.-re elrendeli ugyan, hogy "Minden kerületben kerületi választmányt kell alakítani, amely választott és állandó tagokból áll. A kerületi választmány elnökét maga választja." Az állandó tagokat névszerint a polgármester jelöli meg, a többieket a kerület lakói választják. A kerületi választmány tehát bizonyos önkormányzatot lenne hivatva biztosítani a kerületnek. A törvény szerint: "A kerületi választmány ...szer-

vezetének és feladatkörének részletes szabályait a törvényhatóság ... szabályrendelettel állapítja meg." A közgyűlés alkotott is e tárgyban szabályrendeleteket^x de ezek igen csekély jelentőségű tevékenységet ruháznak a választmányra. Eddig ellenőrző, véleményező és határozatot alkotó szerv volt, de most csupán javaslattevő és közreműködő szerv lett. A gyakorlatban azonban a kerületi választmány évek óta sehol sem működik. Törvényrontó szokás érvényesül, mely a működésre képtelen kerületi választmányt teljesen figyelmen kívül hagyja.

x

/ 150/1933.kgy. majd 185/1940.kgy./

4. A kerületi előljáró illetékessége.

A fővárosi törvény "A kerületi közigazgatás" című fejezetben nem rendelkezik külön a kerületi előljáró illetékességéről, azonban rendelkezéseiből magától értetődően következik, hogy a kerületi előljáró illetékességének határa egybeesik kerületének határaival. A kerületi előljáró hatósági jogát csak kerületében, a kerületben lakó vagy tartózkodó személyek, s a kerületében lévő vagyontárgyak felett gyakorolhatja. Az ez alóli kivételeket két nagy csoportba sorolhatjuk.

Egyes személyeket és vagyontárgyakat maga a törvény von ki az önkormányzati ha-

tóság alól. A törvény 2.§./2/ szerint ugyanis "Nem terjed ki a székesfőváros hatósága : a./ a tényleges katonai szolgálatban álló személyeknek ebből a szolgálati viszonyból származó ügyeire; ..

b./.....az államfő állandó vagy ideiglenes lakóhelyeül szolgáló épületekre és tartozékaikra;

c./ a katonai célú épületekre és építményekre, ilyen célú használatuk alatt." Ezekre az épületekre és építményekre is kiterjednek azonban a közbiztonsági, közrendészeti és városszépítésügyi jogszabályok.

Nem tartoznak továbbá a székesfőváros hatósága alá a területenkivüliséget és személyi mentességet élvező személyek

Ezeket a személyeket, épületeket, ill. ügyeket a törvény a székesfőváros hatósága alól vonja ki, természetesen következik tehát, hogy a kerületi előljáró velük szemben nem gyakorolhatja hatósági jogait.

A kerületi előljáró illetékessége a-
lóli kivételek másik csoportját azok az ü-
gyek alkotják, amelyeket a polgármester
egy / esetleg több / előljáró kizárólagos
illetékességi körébe utalhat. A törvény-
hatósági bizottság már 1877-ben készített
egy javaslatot, amely azokat az ügyeket,
melyeknek egységes elintézése különösen
fontosnak látszott, egy, a város egész te-
rületére illetékességgel bíró előljáróság-
ra akarja ruházni. A javaslatból nem lett
törvény, az 1893 : XXXIII. tc. sem rendelkezett

csupán az 1930 : XVIII. tc. 55. §./3/ bekezdése ad erre felhatalmazást:

"A polgármester, ha az egyöntetű eljárás szempontjából az különösen indokoltnak látszik, egyes ügyek intézését - az érdekeltektől miniszteri előzetes hozzájárulásával - a többi kerületi előljáró kizárásával, az általa megjelölt egy vagy több kerületi előljáró kizárólagos illetékességi körébe utálhatja."

A polgármester többször élt is ezzel a jogával. A jelenleg fennálló kizárólagos illetékességek közül fontosabbak :

II. kerületi előljáró : Statisztikai kihágási ügyek,^x Gazda és gazdasági cseléd

^x
/ 184/1937-I.ü.o., miniszteri hozzájárulás
száma 7.465/1936.B.M./

közti jogviszonyból folyó közigazgatási és kihágási ügyek s a gazdasági munkavállalók bizonyos biztosítási ügyei.

IV. kerületi előljáró : Élelmiszerek hamisítása, ^X közkórházi ápolási költségek vitás ügyei, halászati ügyek, horgászjegyek, székesfővárosi üzemek és intézmények tanoncai, ^{XX} tüzelőanyagforgalom és közellátás elleni kihágások.

Igen jelentős a IV. kerületi állami anyakönyvezető kizárólagos illetékessége mely bizonyos ügyeket illetően nemcsak Budapestre, hanem egész Magyarországra nézve kizárólagos illetékességgel bír.

V. kerületi előljáró : Vadászati vitás kérdések, vadászjegyek /1883 : XX. tc./

^X
/ 196.043/1932 - I., 84.311/1931.B.M./
^{XX}: 7726/1946 -I.

Hajléktalanok segélyezése, utazási segélyek
A tisztességtelen versenyről szóló 1923:V.
tc. módosítása tárgyában kiadott 1933:XVII.
tc.5.§. - a alapján engedélyezhető kiárusi-
tási engedély kiadása.

A VI.kerületi előljáró a szikviz-
gyártással kapcsolatos ügyekben bír kizá-
rólagos illetékességgel.

A házaló könyveknek egész Budapest
területére vonatkozó kiadása a VII.kerüle-
ti előljáró feladata.^{xx}

A VIII.kerületi előljáró kizárólagos
illetékessége alá tartoznak az ószeres,
zsibáros ügyek, a vándoriparosok ügyei, a

x
/335.727/ 1933-XV.ü.o., -135.000/ 1933.K.M./

xx

54.587/ 1934-I., 13.731/ 1934.K.M.

drótosok és ablakosok által elkövetett kihágások, a IV., VIII., IX. és X. kerületekben jogosulatlan iparüzéssel elkövetett és az Önkéntes Tűzoltóság apró ügyei.^x

Az elhagyottá nyilvánított 7 - 15 éves budapesti születésű gyermekek menhelyi díjainak fizetése körül felmerült ügyek a IX. kerületi előljáró elé tartoznak, az erdészeti elsőfoku közigazgatási hatóságot pedig a XII. kerületi előljáró személyesíti meg.

Eme illetékességek megállapításánál a polgármestert a célszerűség szempontjai vezették. /Pl. a II. kerületben van a Központi Statisztikai Hivatal, a VIII. kerületben a Teleki tér, ócskások - zsibáruság -

^x
/264.68/1936 -XIV.ü.o., - 180.000/36.B.M.

és a tűzoltólaktanya, a XII. kerület pedig az erdős budai hegyek egy részét foglalja magában.

Kizárólagos illetékességet a közsé-
gi bíraskodás terén is találunk: "A pol-
gármester, ha az ügyintézés célszerűsége
szempontjából az különösen indokoltnak
látszik, egyes ügyek intézését - a belügy-
miniszter és az igazságügyminiszter hozzá-
járulásával - a többi kerületi városbíró
kizárásával, az általa megjelölt egy vagy
több kerületi városbíró kizárólagos ille-
tékségi körébe utalhatja [56.§./5/]

5. A kerületi előljáró hatásköre.

Az 1893 : XXXIII. tc. a kerületi előljáróság hatáskörét részint taxative állapította meg, részint egy általános, bármikor alkalmazható keretet adott / 6. §. / A jelenlegi törvényi szabályozás a taxációt teljesen nélkülözi. Az 1930 : XVIII. tc. 53. §. / 2 / bekezdése elrendelte, hogy a belügyminiszter a kerületi előljáró hatásköréről három éven belül törvényjavaslatot terjesszen elő. A hét év múlva megalkotott 1937 : III. tc. sem szabályozta kielégítően ezt a kérdést, csupán négy pontban csoportosította a kerületi előljáró tennivalóit, de ez a négyes csoportosítás csupán egy általános keret; részletes szabályozásba a törvény egyáltalán nem bocsátkozik.

azt részint a minisztériumra, részint a
belügyminiszterre, részint a törvényhatóságra hárítja.

Az 1937:III.tc. 1.§. a által fel-
állított négyes csoportosítás a következő:

"A kerületi előljáró, mint az önkormányzati közigazgatás kerületi hatósága :

a./ elsőfoku hatóság azokban az ügyekben, amelyeket valamely jogszabály hatósági jogkörébe utal;

b./ végrehajtja a székesfőváros központi hatóságainak és -amennyiben jogszabály értelmében erre köteles - más hatóságoknak rendelkezéseit és utasításait is;

c./ figyelemmel kíséri a kerület életviszonyait, a polgármesternek előterjesztéseket, illetőleg javaslatokat tesz ;

d./ kiadja azokat a hatósági bizonyítványokat, amelyek kiállítását jogszabály hatáskörébe utalja."

A tulajdonképpeni hatáskörrevízió lehetőségét a 2.§. adja meg, mely kimondja, hogy :

"/1/. Azokban az ügyekben, amelyekben a polgármester vagy a kerületi előljáró elsőfoku hatáskörét a jelen törvény hatálya lépése előtt törvény állapította meg, a minisztérium a hatáskörnek a polgármester és a kerületi előljáró közt való megosztását a törvény rendelkezéseitől eltérően szabályozhatja, esetleg egyes ügyekben ezt a megosztást szabályrendeleti jogkörbe utalhatja."

A /2/ bekezdés az elsőfoku közjegyző-ségügyi hatóság megosztását a helyi minisz-

ter, a /3/ bekezdés pedig az ezek után is szabályozatlanul maradó hatásköri megoszlást a törvényhatósági szabályrendeletalkotás feladatává teszi.

A./ A kerületi előljáró, mint ipar-
hatóság.

A kerületi előljáró iparügyi tevékenysége egyike a legrégibb, a vonatkozó jogszabályok nagy sokasága miatt a legbonyolultabb és legsokoldalubb, s Budapest erős ipari jellege folytán a legfontosabb feladatoknak.

Már az 1872:XXXVI.tc. 84.§. szerint Budapesten a kerületi előljáró az elsőfoku iparhatóság. Az 1893:XXXIII.tc. és az 1930:XVIII.tc.nem említi külön ezt a kérdést s így a törvényes jogalap az 1937:III.

1.§./1/ bekezdése, melynek általános rendelkezése szerint a kerületi előljáró "elsőfoku hatóság azokban az ügyekben, amelyeket valamely jogszabály hatósági jogkörébe utal." Az iparhatóság jogkörét megállapító főbb jogszabályok : 1872:VIII.tc., 1884:XVII.tc., ujabban pedig az 1922:XII.tc., illetve az 1936:VII.tc., valamint az utóbbiak végrehajtási utasításai, az 178000/1923.Keresk.Min.számú rendelet, illetve a 30.000/1939.Ip.M.számú rendelet.

Aki ipart vagy kereskedést kíván üzni, a kerületi előljárónál kell kérelmeznie. Amíg a kerületi előljáró, mint elsőfoku iparhatóság a bejelentést tudomásul nem vette, illetve az iparigazolványt /jogosítványt/ ki nem állította, az ipar gyakorlását megkezdeni nem szabad. Az ipar

lehet képesítéshez kötött /iparigazolvány vagy engedély alapján/, képesítéshez nem kötött és ugynevezett szabad ipar. Az iparnak más helyiségbe való átköltözését, az ipar szüneteltetését és megszűnését szintén az előljárónak kell jelenteni. Az iparhatósági tevékenység sokoldalúságára jellemző, hogy az ügyek intézésénél nem egyszer szükség van a kerületi mérnök, a nyomozótiszt, a tiszti orvos, esetleg kerületi állatorvos, a közéleti felügyelő, a rendőri büntetőbíró, valamint számos előjárósági hivatal közreműködésére. A telepengedélyhez kötött iparokat a kerületi előljáró falragaszok útján közhirrre tett helyszíni eljárás után engedélyezheti. Az előljáró kötelessége az iparral és kereskedelemmel foglalkozóktól nyilvántartásokat /iparlajstromok, mutatók,

stb./ vezetni s ő engedélyezi az üzleti zár-
órameghosszabbításokat./1913:XXXVI.tc.alap-
ján kiadott 6550/1913.K.M.sz.r./

Iparügyek terén másodfokú hatóság a
polgármester /XV., ipari és kereskedelmi
ügyosztály/, harmadfok pedig a kereskede-
lem- és szövetkezetügyi miniszter.

A felszabadulás után megsokszorozta
az iparhatóság dolgát az infláción spekulá-
lók iparigazolvány ill. -engedély iránti
ostroma, majd pedig a miniszter által el-
rendelt u.n. "iparrevízió."/49.100/1946.
K.Sz.M.sz.r./

B./ A kerületi előljáró közreműködése
tanoncügyekben.

Ha a tanoncot szerződtető fél ipartes-
tületi tag, akkor a tanoncszerződést az i-
partestületnél kell megkötni, ha nem, akkor

az elsőfoku iparhatóságnál, azaz a kerületi előljárónál. A tanoncszerződéseket a kerületi előljáró nyilvántartásba felveszi. A kerületi előljáró adja ki a munkakönyvet és állítja ki a segédvizsga letétele után a segédlevelet. Ő előtte történik a szerződés felbontása is. A kerületi előljáró hatáskörét az ipartörvény / 1922: XII. tc. VII. fejezete /: 73 - 111. §§:/ és a 78.000/1923. K.M. számú végrehajtási utasítás 143 - 196. §. -ai körvonalazzák.

C. /Az egyesületek ellenőrzése.

A kerületben működő egyesületek a kerületi előljáró ellenőrzése alatt állanak. ki ezt a feladatot rendszerint helyettese útján gyakorolja.

A kerületi előljáró, mint elsőfoku

iparhatóság, az ipartársulatoknak is elsőfoku hatósága /másodfok a polgármester, XV. ügyosztály/. A belügyminiszter hatáskörébe tartozó egyesületeknek a polgármester az elsőfoku hatósága s a kerületi előljáró feladata csupán az ellenőrzésre szorítkozik. /alapszabályszerű működés, tisztikar megválasztása, vagyonkezelés/ A polgármester a kerületi előljáró javaslata alapján gyakorolja hatósági jogkörét. A kerületi előljáró az egyesületekről nyilvántartást vezet s irattárban őrzí a alapszabályaikat /1394/1873.B.M.sz.r./. Jelenleg a feloszlott egyesületek vagyonának a megállapítása ró fontos feladatot a kerületi előljáróra.

D./ A kerületi előjáró hatósági jogköre
műszaki ügyekben,

Az egyesítés után rohamos fejlődésnek indult székesfőváros vezetői mindig nagy fontosságot tulajdonítottak a város tervszerű fejlesztésének, építésének. Míg 1894-ben a tiz kerület közül még csak négyben volt 1-1 mérnök, addig ma a 14 kerület előjáróságainak mérnöki hivatalaiban, valamint a II. III. XIII. és XVI. ügyosztályokban nagy számú mérnöki kar dolgozik a romok eltakarításán, új épületek emelésén s egy szebb, egészségesebb főváros kialakításán.

A vonatkozó jogszabályok igen sok és különböző feladatot utalnak a kerületi előjáró hatáskörébe. A 14.000/1942-I.sz. Polgm.rendeletben kiadott "Szolgálati uta-

sítás" 1.§.- a általánosságban körvonalaz -
za a kerületi előljáró hatáskörét : "

"a/ gyakorolja a hozzáutalt ügyekben
az elsőfoku építési, továbbá

b/ építésrendőri hatósági jogkört,

c/ mint elsőfoku tűzrendészeti ható -
ság eljár a hatáskörébe utalt ügyekben,

d/ eljár mindazokban az ügyekben, a -
melyeket a törvények, törvényerejű szabály -
zatok, miniszteri és polgármesteri rende -
lek hatáskörébe vagy ügykörébe utalnak.

e/ végrehajtja a jogszabályokat, va -
lamint a székesfőváros polgármesterének és -
amennyiben jogszabály értelmében erre kö -
teles - más hatóságoknak a műszaki teendők -
kel kapcsolatos rendelkezéseit és utasítá -
sait,

f/ a polgármesterhez javaslatokat és

előterjesztéseket tesz,

g/ elkészíti a kerület műszaki szükségleteinek költségvetési előirányzatát."

Az a/ pont szerinti építési hatóságot az 1937:VI.tc.25.§./1/bekezdése alapítja meg, mely kimondja, hogy "Építésügyi hatóságok : 1. elsőfokon : a polgármester, illetőleg a hozzáutalt ügyekben a kerületi előljáró,

2. másodfokon : a Fővárosi Közmunkák Tanácsa." Az építésügyi, építésrendészeti, tűzrendészeti hatáskörbe igen sok feladat tartozik s ezeknek a száma állandóan növekszik.

/A tűzrendészet fejlesztéséről szóló 1936:X.tc. végrehajtási utasítása, a 180.000/1936.B.M.7.§.állapítja meg a kerületi előljáró elsőfoku tűzrendészeti ható-

ságát./

Építésrendészet terén a 23.320/1946. M.E. sz. rendeletben előírt tetőhelyreállítás elmulasztása miatt megállapított pénzbürtó kiszabása - s főleg a behajtása - ró nagy feladatot a kerületi előljáróra.

Az 1937:VI.tc. 12.§.-a alapján a kerületi előljáró veszi birtokba a székesfőváros tulajdonába kisajátítás útján jutó területeket, a 19.§./7/.szerint a dűledező és használhatatlan vagy életveszélyes építmények tatarozását, átalakítását vagy lebontását a tulajdonos kárára és veszélyére elrendelheti, ő gyakorolja a vízjogi felügyeletet /1885:XXIII.tc. 177.§./ s a fővárost gyakran veszélyeztető árvízveszély esetén az árvízvédelmet is /147/1939.Kgy.sz./ Irányítja és vezeti a közmunkákat. A kerü-

leti előljárónak több műszaki vonatkozásu nyilvántartást is kell vezetnie/Pl.: csatornabekötések, utburkolatok, munkanaplók, építési, bontási, használati, járda foglалási engedélyek, felvonógépek, önműködő személymérlegek, hirdetőberendezések, kuttak, tüzesetek, vízjogi engedélyek, állandó közterületfoglalások, stb./

Ezt a sokfelé ágazó és nagy műszaki tudást igénylő feladatkört az előljáró természetesen szintén nem személyesen látja el, hanem "szakelődők" útján, akik "kerületi szolgálatra beosztott mérnökök". A mérnököket munkájukban műszaki alkalmazottak segítik. A mérnöki és műszaki személyzetet a polgármester nevezi ki és osztja be. Ezek működését a "rangidős mérnök szakszolgálati szempontból ellenőrzi". Ennek

illetve helyettesének magas és felelősségteljes állását a polgármester azzal ismerte el, hogy aláírási és utalványozási jogot biztosít részükre: "...a kerületi mérnöki hivatalok vezetői és helyetteseik mindazokban az ügyekben, amelyekben mint a kerületi előljáró hatósági szervei járnak el, az ügyiratokat "a kerületi előljáró megbízásából" illetve "a kerületi előljáró rendeletéből" kiadmányozzák s ezeknél az ügyeknél "utalványozási jogkörük a kerületi előljáró jogkörével azonos".^x

Kihágási eljárásoknál a kerületi előljáró a szakelőadók meghallgatása után hoz ítéletet.

^x

7599/1946 -I. po lgn. sz.

E./ A kerületi előljáró közegészségügyi
hatásköre.
.....

Pest 1724- ben alkalmazott először
"városi fizikus"- t, s százötven év múlva,
az egyesítés előtt egy hatósági főorvos,
8 kerületi orvos, ugyanannyi halottkém és
bába működött. Ez a szám azóta állandóan
állandóan növekszik és bővül s ma már nagy
számu hatósági közegészségügyi szakszemély-
zet őrökdi a főváros egészsége felett.

A közegészségügyi teendőket az 1937: III
tc. 2. §./2/ bekezdésének felhatalmazása alap-
ján alkotott 30/1938. B.M. sz. rendelet meg-
osztja a polgármester és a kerületi előljá-
ró között. A rendelet 1. §. - a kimondja, hogy
"Az önkormányzati közigazgatás körében a
polgármester irányítja a székesfőváros e-

gész területén a közegészségügyi közigazgatást...." s részint általános kéréssel, részint taxációval meghatározza a polgármester hatáskörét.

A 2.§./1/ szerint :

"A kerületi előljáró minden vonatkozásban őrködik kerületének egészségügyi viszonyai felett. Gondoskodik arról, hogy kerületének egészségi állapota a követelményeknek megfelelően és hogy a közegészségügyre vonatkozó jogszabályok pontosan végrehajtassanak."

A /2/ bekezdés 18.pontban taxative sorolja fel a kerületi előljáró elsőfokú hatáskörét./Legfontosabbak: magánlakásokra, fürdőkre való felügyelet, gyógyszertárak vizsgálata, fertőző és ragályos betegségek elleni védekezés végrehajtása, méregárusi-

tási engedély megadása, szegénybetegekről való gondoskodás, elmebetegek nyilvántartása, munkaegészségügyi felügyelet, halottakra vonatkozó közigazgatási feladatok teljesítése, stb./

A 12.309/1938 - I.polgm.rendelet értelmében: "A kerületi előljáró a fentiekben körülírt elsőfoku közegészségügyi hatáskört a tisztiorvosnak, mint szakközegnek és mint előadónak közreműködésével tartozik ellátni."

"A kerületi előljáró a hozzá beosztott tisztiorvost a hatáskörébe tartozó közegészségügyi kérdésekben meghallgatja."

/196/1939.kgy.sz.r./ "A tisztiorvos a hivatali szolgálat tekintetében a kerületi előljáróhoz van beosztva", azonban "szakszolgálati ügyekben a tisztifőorvossal, mint

a közigazgatási orvosi személyzet szakfőnőkével közvetlenül érintkezik" és "a belügyminiszter a tisztiorvost közvetlenül is utasíthatja."/9.§./

Budapest székesfőváros különleges jogállásának egyik megnyilvánulása, hogy míg a többi önkormányzat területén működő tiszti orvosok államiak, addig Budapest tisztiorvosai városi tisztviselők, kik kinevezésüket a polgármestertől /ostrom előtt a főpolgármestertől/ kapják.

A tisztiorvosnak számos feladata közül igen fontos a hatósági orvosi bizonyítvány kiadhatásának joga. Ő engedélyez betegszabadságot a fővárosi alkalmazottaknak. Jogszabályok értelmében különböző nyilvántartások vezetésére köteles.

A kerületi előljárónak közegészségű-

gyi szakelőadója még a kerületi orvos is, ki szakszolgálati ügyekben szintén a tisztifőorvos irányítása alatt áll. A székesfővárosi kerületi orvos

" a/ teljesíti az elrendelt kötelező védő oltásokat,

b/ gyógyítja a szegénybetegeket és a szegénysorsu testi fogyatkozásban szenvedőket,

c/ felügyel a dajkaságba adottakra."

/100/ 1939. B.M.sz.r./

A tiszti és kerületi orvosoknak szakközegei az egészségügyi és szociális védőnők, a szülésznők és az egészségőrök!

F./ A kerületi előljáró állategészségügyi munkaköre.

Már az 1888. évi VII. tc. a kerületi előljáróságra ruházta az elsőfoku állate-

gészségügyi hatósági teendőket. A helyhatósági állatorvos hatáskörét az 1928:XIX. tc. és ennek végrehajtási utasítása, a 100.000/1932.F.M.sz.r. állapítja meg. Ezek a jogszabályok nem veszik figyelembe a kerületnek a járástól és megyei városoktól való különbözőségét s számos olyan feladatot is a kerületi előljárók hatáskörébe utalnak, amelyek a főváros speciális helyzete folytán a racionalizálás szempontjából decentralizáltan egyáltalán nem végezhetők.

A kerületi előljáró állategészségügyi hatáskörébe tartozó feladatok közül fontosabbak: állategészségügyi és származási bizonyítványok kiadása, lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék, sertések és ebek nyilvántartása, marhalevél kiadá-

sa, felsorolt állatok megvizsgálása, gyógyítása, istállók ellenőrzése, fertőző betegség esetén a védintézkedések megtétele, elhullott állatoknak az állategészségügyi telepre való kiszállíttatása, export állatok megvizsgálása, állatvásárterekre, vágóhidakra való felügyelet.

G./ A kerületi előljáró közélélmezési
munkaköre.
.....

Mezőgazdasági terület nélküli nagyvárosban a vidékről érkező élelmiszer csak hatósági ellenőrzés mellett ósztható el igazságosan. Különösen így van ez háboru és infláció után; érthető tehát, milyen nagy jelentősége van a kerületi előljáró közélélmezési munkájának, ki feladatát a kerületi közélélmezési felügyelő útján gyakorolja.

A nyílt élelmiszerpiacokon minden vásárrendészeti ügyben a kerületi közélet-mezési felügyelő /vásárfelügyelő/ az illetékes hatósági közeg, ő jelöli ki a piacon az árusítóhelyeket, ellenőrzi az árusítási időt, az árak kiírását, a helypénz beszedését, felügyel a piaci rendre; szükség esetén karhatalmat is igénybe vehet. Ellenőrzi az árusok és kereskedők által használt mértékeket, élelmiszervizsgálatot tart és kihágás esetén feljelentést tesz a rendőri büntetőbíróhoz. 1946. augusztus 1. óta igen jelentős a stabilizáció érdekében kifejtett árellenőrzési tevékenysége /8800/1946. /

Az árdrágítás büntetendő cselekménye esetében az uzsorabírósághoz tesz feljelentést, mely igen súlyos esetben halálbüntetést is kiszabhat. Helyfoglalási és utcai árusítási

engedélyek iránti kérelmeket megküldi a Vásárcsarnokok Igazgatóságának.

A kerületi előljáró közélélmezési hatáskörét megállapító főbb jogszabályok: 1876:XIV., 1895:XLVI.tc., 32.286/1896.F.M. sz.r., 1100/1922.kgy.sz. szabályrendelet.

A kerületi közélélmezési felügyelő a kerületi ellenőrző szolgálat szempontjából a kerületi előljáró, az u.n."csarnoki szolgálat" szempontjából pedig a polgármesteri VIII./közélélmezési/ ügyosztály,illetőleg a Vásárcsarnokok Igazgatósága alá tartozik.

A közélélmezési felügyelőn kívül a tiszti orvos és a kerületi orvos is végez közélélmezési ellenőrzési teendőket.

H./ A kerületi előljáró társadalompoli-
tikai ügyköre.
.....

"Amilyen mértékben tért hódít a közös-
ségi eszméhez igazodó szociálpolitika, o-
lyan mértékben emelkedik a közigazgatás
szociális feladatainak száma. A kerületi
közigazgatás feladatainak kell tekinteni a
szociális kérdések kezelésében közrejá-
tató okok felkutatását, az okok megszünteté-
séhez szükséges eszközök megjelölését és
alkalmazását, amely a család belső megerő-
sítése szempontjából szükséges." x

x

A polgármesternek a Közigazgatási Bizott-
ság elé terjesztett 5622/1947.- I.ü.o.sz.
jelentéséből a székesfőváros közigazgatá-
sának 1947. március havi állapotáról.

/: Fővárosi Közlöny, 1947. április 30. - i
17. szám, 24. oldal.

A kerületi előjárók ezt az általános
leszegényedés és a nagy munkanéküliség
miatt igen hatalmas, s az anyagi eszközök
elég telensége miatt a lakosság felé igen
hálatlan munkát a polgármesteri IX. /tár-
sadalompolitikai / ügyosztály irányítása
mellett végzik.

aa/ Gyermekevédelem.

Már a három város egyesítéséről szóló
törvény alapján kiadott szabályrendelet bi-
zonyos gyámügyi teendőket ruház a kerületi
előjáróságra, az 1893:XXXIII.tc. 18.§./5/
és /6/ bekezdés, 20.§./9/ bekezdés, a kerü-
leti előjáróság, a 30.§. pedig a kerületi
választmány gyermekvédelmi tevékenységét
írja körül.

Az ellátatlan gyermekek védelmét ma

főleg a 2000/1925.N.M.M.sz.rendelet, és a 6000/1931.M.F.sz.rendelet szabályozzák. A kerületi előljáró az 1893:XXXIII.tc.ten a gyermekvédelem terén ráruházott önálló hatáskörét csak 10 évig tartotta meg, mert az 57.600/1903.B.M.sz.rendelet értelmében a gyermekvédelem központi intéző és irányító szerve a székesfőváros árvaszéke lett és a kerületi előljárók / akkor még : előljáróságok / ezt a feladatkört az árvaszéktől átruházott hatáskörben végzik. /A 2/20 - 1925.sz.sz.főv.árvaszéki határozat intézkedik a kerületi előljáró gyermekvédelmi hatásköréről./

A kerületi előljáró feladata a talált gyermek korának megállapítása, elnevezése, anyakönyveztetése, a talált vagy elhagyott gyermekek menhelybe való utalása, a gyer-

mek anyagi elhagyottságának megállapítása, erkölcsi elhagyottság esetén pedig az árvaszékhez javaslattétel, továbbá a gyermekmenhelyi gondozás beszüntetése ill. a kis-koru kiadatása iránti intézkedés.

bb./ Szegénygondozás.

Budapest már 1875 - ben készített szegényügyi szabályrendeletet s azóta törvények / 1893:XXXIII.tc. 17.§./9/ és / 10/, 13.§./5/ és /6/, 1877:XX.tc., 1898:XXI.tc., 1901:XXI.tc./, rendeletek / 51.000/1899.B.M., 6 000/1931.M.E.sz.r.stb./ és szabályrendeletek /472/1894, 43.810/1899., 933/1905., 1092/1913, 1014/1924/ hosszú sora szabályozta a kerületi előljáró szegénygondozási munkakörét.

A kerületi előljáró ezt a feladatot

a fogalmazási kari "népjóléti előadó" s a vezetése alatt álló népjóléti szakos munkatársak útján látja el.

1931-ig a gondozást kérőnek közösségi illetékessége volt irányadó, azonban a 6 000/1931.M.E.sz. rendelet - gyakorlatilag sokkal helyesebben - az állandó tartózkodási hely szerint illetékes előljáró feladatává teszi a szegénységélyezést.

A kerületi előljáró javaslatot tesz a polgármesternek munkaképtelen egyéneknek a szeretetotthonokba való felvétele iránt. /u.n. "zárt intézeti szegénygondozás"/, rendszeres havi segélyezésben részesíti a munkaképteleneket, a rászorultaknak egyszeri, rögtöni pénz /esetleg természetbeni/ segélyt ad, ingyenes orvosik kezelést, gyógyszer, gyógyászati segédeszközöket, szülész-

női segílyt ad, a fővárosi konyhákra ebédjegyeket oszt ki, minden gondozottról nyilvántartást vesz fel és részére a segílyezés feljegyzésére szolgáló gondozási könyvecs-két állit ki, más segílyezési szerveknek javaslatokat tesz. Jelentős munka hárul a külső munkát végző alkalmazottakra, kik a részükre kijelölt u.n. "körzet"-ekben lakó segílyezést kérőkről környezettanulmányt készitenek.

A bombázások, ostrom, hadifogság, B-listázások következtében a kerületi előljáró szociálpolitikai munkája megsokszorozódott / a lakosságnak majdnem egyharmada, 336.369 fő volt 1947.márciusban szegénynyilvántartásban ! /. Nagy feladatot rótt a kerületi előljárókra a különböző külföldi segítőszervek /UNRRA, Don Suisse, stb./ ré-

szére végzett összeíró munkálatok.

cc./ Hadigondozás.

A központi közigazgatás decentralizációjának és a kerületi igazgatás egyre erősbbödő önállósulásának jelenségét figyelhetjük meg a "hadigondozó bizottság"-ok jogkörének növekedésében. Az 1933:VII.t.c. 20.§.-a értelmében a hadirokkantak/hadivégvegyek, árvák, családtagok/ gondozási igényeinek megállapítására Budapest minden kerületében /vidéken : minden városban ill. járásban/ hadigondozó bizottságot kell alakítani, melynek elnöke a kerületi előljáró, tagjai a fogalmazói kari hadigondozási előadó, egy orvosszakértő, és két, legalább 50 %-os hadirokkant. Az 1947. április 10-én kelt 5.600/1947.sz.kormányrendelet sze-

rint "...a hadigondozó bizottság tagja...a
hg.bizottság székhelyére illetékes állami
adóhivatal vezetője vagy az általa kijelölt
helyettese is" /1.§./1/bekezdés/, kinek a
bizottság véghatározata ellen a rendelet
8.§. - a fellebbezési jogot biztosít.

A hadigondozó bizottság véghatáro-
zatait elsőfokon hozta, s azt mindenképpen
fel kellett terjeszteni a másodfokú ható-
sághoz /kezdetben Népjóléti és Munkügyi,
később a Honvédelmi Miniszterhez, a felsza-
badulás után a Népjóléti Miniszterhez/.

A 8980/1946.M.E.sz.rendelet jelenté-
sen bővítette a hadigondozó bizottság jog-
körét, amennyiben véghatározatai - ha a
fél ellene nem fellebbez - azonnal jogerős-
sé válnak, a megfellebbeezett határozatok
nem miniszteri fórum elé kerülnek, hanem a

Közigazgatási Bizottság most alakított Hadigondozó Albizottságához, s a népjóléti miniszter csak egyes, kivételes, taxative meghatározott esetekre tartja fent magának a véghatározat jogát.

A kerületi előljáró nyilvántartja a hadigondozottakat, utalványozza járadékait, melynek folyósítása pillanatnyilag még szintén a kerületi közigazgatás - a kerületi adószámviteli osztály - feladata.

J. A kerületi előljáró katonai vonat-
.....
kozásu ügyköre.
.....

A kerületi előljáró katonai ügykörében eljár mindazokban az ügyekben, melyeket a honvédelmi törvény /1939:II.tc./ vagy egyéb törvényes rendelkezések hatáskörébe utalnak. Főbb teendői: összeírási névjegyzékekkel kapcsolatos munkálatok, állításköte-

lezettségről szóló bizonyítvány kiadása, utószorozásnál a sorozóbizottságban való részvétel, családfenntartói kedvezmény iránti kérelmeknél a ráutaltság megállapítása, behívójegyek kézbesítése, katonai kiegészítő parancsnokságok és alakulatok megkereséseinek elintézése, bevonultak és hozzátartozóinak jogvédelme, közreműködés a katonai átvételi és átadási bizottságokban.

A kerületi előljáró katonai ügykörének ellátására "katonai előadó" t. biz meg.

J. / A kerületi előljáró, mint
.....
munkaerőnyilvántartó.

Míg a háboru előtt és alatt a férfiak és a szakképzettséggel bíró nők nyilvántartása a totális háborura való felkészülés szolgálatában állott /közönleges



népmozgalmi nyilvántartás/, addig ma az ország ujjaépítése érdekében tartják nyilván a 18 - 60 éves férfiakat és a 18 - 42 éves nőket.

A magyar ujjaépítési miniszter 5000/1946. U.M. sz. utasításának 1.§. - a szerint a munkaerő nyilvántartás célja a köz munkára /4.000/1945.M.E./ és közérdekű munkára /7.000/1945.M.E./ kötelezetteknek állandó lakóhely szerinti nyilvántartása.

"A nyilvántartással kapcsolatos tennivalókat Budapesten a polgármester által megbízott kerületi előljáró végzi /2.§./", ki a tennivalók ellátásáért személyesen is felelős. A nyilvántartó vezetése alatt dolgozó "kerületi közmunkaosztály" egyik legfontosabb feladata a köz munkavállalás kivetése, befolysának ellen-

őrzése, a hátrálékok behajtása, illetve az ügynek rendőri büntetőbiráskodás útjára való terelése. Felettes hatósága a polgármesteri XIV./közmunka és katonai/ ügyosztály.

K./ Iskolaköteles gyermekek nyilván-
tartása.

Már az előljárósági törvény a kerületi előljáróság feladatává teszi, hogy a "tanács helyett" összeírja és nyilvántartsa az iskola-, ovoda- és menhelyköteles gyermekeket, felügyeljen a beíratásra, és az iskolabajjárásra, s végül, hogy a mulasztók szüleit megbírságotlassa. Ujabban a nyolcosztályos népiskoláról szóló 1940:XX. tc., és végrehajtása tárgyában kiadott V.K.M. rendeletek szabályozták a kerületi előjáróky teendőit. A kerületi előljárósá nyilván-

vántartást az u.n. "törzskönyvvezetői hivatalok" útján végzik /Jelenleg 12 ilyen hivatal működik, ugyanis az I. és XII., valamint a IV. és V. kerületnek közös hivatala van/. Ezek a hivatalok rendszerint egy községi iskolában székelnek, s a törzskönyvvezető maga az igazgató. A mulasztókat ők jelentik az előljárónak, ki harmadik birságolás után rendőri büntetőbirósági eljárást indíthat.

I./ A kerületi előljáró hatósági ügyköre lakásügyekben.

A háboru épületpusztításai tették szükségessé a lakásügyeknek közigazgatási feladattá való minősítését. A felszabadulás első napjaiban megjelent 140.040/1945.-IX. ügyosztályi számú polgármesteri rendelet

szerint "A lakásügyek tekintetében a hatóságokat megillető hatáskört I.fokon a kerületi előljárók gyakorolják". [7.§./1/]

A 640.988/1945 - IX.sz. polgármesteri rendelet 1.§. - a változást hozott; amennyiben kimondja, hogy "a hatóságokat megillető hatáskört I.fokon a kerületi lakáshivatalok gyakorolják"./ Példa arra, hogy a jogszabályalkotók mennyire nem veszik figyelembe az elmélet finom megkülönböztetéseit s "hivatal" nevet adnak a hatósági jogkört ellátó szervnek./ azonban 1946 - ban visszaállt a kerületi előljáró joghatósága s azóta ismét ő az elsőfoku hatóság /másodfoku a polgármester, a Központi Lakáshivatal útján/.

M./ A kerületi előljáró hatósági bizonyítványkiállítási hatásköre.

A kerületi előljáró, mint az önkormányzati közigazgatás hatósága kiadja azokat a hatósági bizonyítványokat, amelyek kiállítását valamely jogszabály hatáskörébe utalja /1937:III.tc.1.§.d/pont/, vagy általában az elsőfoku közigazgatási hatóság hatáskörébe utal.

Ez a hatáskör kiterjed a kerületben lakó minden egyén személyi viszonyára, illetve állapotára, vagyonára és egyéb körülményeire vonatkozó tények igazolására, az 1930:XVIII.tc.2.§./2/ bekezdésben említettek kivételével. A kerületi előljárónak kötelessége a bizonyítvány kiállítása, ha erre jogszabály kötelezi, továbbá más tényekről is,

ha a fél igazolja, hogy a bizonyítvány kiadásához jogos érdeke fűződik. Nem bizonyíthat olyan tényeket, amelyek bizonyításához perrendszerű eljárásra van szükség, amelyek igazolása más hatóság hatáskörébe tartozik, továbbá amelyeknek bizonyítását valamely jogszabály megtiltotta vagy sürgételennek nyilvánította.

A hatósági bizonyítványban igazolt tényeket a kerületi előljáró vizsgálat vagy pedig két, együtt jelenlevő tanúnak, közvetlen tudomáson alapuló, egyező, világos és határozott vallomása alapján állapítja meg. Szakközegei a megállapításnál a tiszti orvos, a kerületi mérnök, a ker. közéletelmezési felügyelő, kerületi állatorvos, a nyomozó tisztek és a kerületi adószámviteli osztály. A felszabadulás óta

igen nagy jelentőségre tettek szert a ház - és tömmegebizottak által kiadott igazolások, amelyek alapján minden nyomozás nélkül állítják ki a helyhatósági bizonyítványokat.

A kerületi előljáró minden esetben felelős/ vagyoniilag, fegyverileg és büntetőjogiilag/ a kiadott bizonyítványért. A felelősség fokozatosan kiterjed a bizonyítványt kiadó /aláíró/ tisztviselőkre, a szakközvegekre s ma már végső fokon a házmegebizottakra is.

A kerületi előljáró által kiállított bizonyítványok két nagy csoportba oszthatók: hatósági vagyoni /szegénységi/ bizonyítvány vagy pedig egyéb helyhatósági bizonyítvány.

A kerületi előljárónak a bizonyítvány

kiadását megtagadó határozata ellen a polgármesterhez van helye fellebbezésnek, onnan pedig a közigazgatási bírósághoz panasznak.

N./ A kerületi előljáró, mint
anyagönyvvezető.

"Az állami anyagönyvekről" szóló 1894:
XXXIII. tc. 3. §. - a szerint : "Az anyagönyvi
kerületeket, elnevezésüket és székhelyüket,
valamint az e tekintetben szükséges minden
változást - az illető törvényhatóság
közigazgatási bizottságának meghallgatá-
sával - a belügyminiszter állapítja meg."
Annak ellenére, hogy a közigazgatási bi-
zottság már 1895 - ben azt indítványozta,
hogy Budapest tiz kerülete tiz /10/

anyakönyvi kerületet képezzen, a belügyminiszter csak három anyakönyvi kerületre osztotta fel a fővárost. Ezt a számot azonban szaporítani kellett s 1919-ben végre minden kerületben külön anyakönyvi hivatalt állítottak fel. Az anyakönyvvezetőt a belügyminiszter nevezi ki /ugyancsak a közigazgatási bizottság meghallgatása után/ és pedig a székesfővárosban első sorban a kerületi előljáróság tagjai közül. Az anyakönyvvezetők állami tisztviselők voltak, az államtól kapták a fizetést, az önkormányzattól csak illetménykiegészítésben részesültek. A 97.900/1924.B.M. számú rendelet "az anyakönyvi teendők ellátását 1924. július 1.-től kezdődőleg minden városban kivétel nélkül a város rendes közigazgatási teendői közé" sorolja. Az ezt

követő 256.992/1924.B.M.számú körrendelet a községeknél is hasonlóképpen jár el:

"2. Az állami anyakönyvvezetés városokban és községekben a rendes közigazgatás kiegészítő része. 3. Az állami anyakönyvvezetés ellátásáért a városok és a községek az államtól semmiféle címen hozzájárulást nem igényelhetnek." A székesfővárosra nézve kötelezővé teszi az 1919 óta fennálló gyakorlatot: 4.a., A székesfőváros mindegyik közigazgatási kerülete ... egy - egy önálló anyakönyvi kerületet alkot", anyakönyvvezető pedig: "...az illető közigazgatási kerület előljárója /kerületi előljáró/: helyettesét a kerületi előljáróság tisztviselői közül a polgármester jelöli ki, a belügyminiszter hozzájárulásával. A rendelet 5. pontja szerint "Nagyforgalmu vagy

nagykiterjedésű anyakönyvi kerületekben az anyakönyvi közvetlen felügyelő hatóság engedélyével párhuzamos anyakönyvek vezethetők." Ez a rendelkezés jogalapot nyújthat arra, hogy a fővárosi törvény 55.§.-ának már idézett /4/ bekezdése értelmében esetleg a lakítandó körzetekben külön anyakönyv legyen vezethető.

Az anyakönyvvezetők feladata "a születések, házasságok és halálesetek közhiteles nyilvántartására és tanusítására" szolgáló állami anyakönyvek vezetése, továbbá a házasság megkötésénél való közreműködés.

Ezt a feladatot a kerületi előljáró egyéb teendői mellett természetesen nem tudja saját maga ellátni, s nem is látja el sehol, vagy csak kivételes alkal-

makkor. Az anyakönyvvezetői feladatot anyakönyvvezetőhelyettesek végzik, kik vagy teljesen vagy csak korlátozott jogkörrel bírnak. A kerületi előljáró, mint anyakönyvvezető, felügyeleti hatósága a polgármester, aki ezt a IV. /közjogi és illetőségi/ ügyosztály útján végzi, felsőfokon pedig a belügyminiszter.

©. /A kerületi előljáró örökösödési
ügyköre.

Az 1894: XVI. tc. 6. §.-a szerint az örökösödési eljárás a járásbíróságok hatáskörébe tartozik, s a kerületi előljáró csak a vonatkozó jogszabályokban megállapított korlátok között jár el. A kerületi előljáró a feladat elvégzésére a fogalmazói karból hagyatéki előadót jelöl ki s erről a buda-

pesti Központi Járásbíróságot s az illetékes közjegyzőt értesíti. A hagyatéki bíróság és a gyámhatóság a hagyatéki előadót utasíthatja, sőt a kerületi előjáró tudta nélkül is rendbirsággal sujthatja.

A hagyatéki előadó főbb feladatai : a haláleset felvétele, a hagyatéék biztosítása és leltározása, és az örökösödési ügykörben érkezett megkeresések elintézése. Nem a város, hanem az állam, az állami adózás céljait szolgálja.

Az előjáró feladata a hagyatéki előadó kijelölése s vele szemben a felügyeleti jog gyakorlása, a halálesetekről havi kimutatások készítése, s az örökösödési ügyekben szerkesztett átiratok aláírása.

P/ A kerületi előljáró, mint rendőri
büntetőbíró.

A rendőri büntetőbíráskodást a kerületi előljáró, vagy helyette a törvényhatósági bizottság közgyűlése által megbízott tisztviselő, mint elsőfoku rendőri büntetőbíró látja el mindazon kihágási ügyekben, melyek elbírálását törvény, rendelet vagy szabályrendelet a közigazgatási hatóság, mint elsőfoku rendőri büntetőbírósnak hatáskörébe utalja.

Az 1893:XXXIII.tc. 21.§ a minden közegészségügyi kihágásnál, valamint a Kbtk /1879:XL.tc./ bizonyos paragrafusaiiban felsorolt ügyekben "minden más hatóság ezen jogának megszüntetésével" állapítja meg a kerületi előljáró kihágási hatáskörét,

az 1929. XXX. tc. 59. §./1/ 1/c pontja azonban ezt a hatáskört megosztotta a kerületi rendőrkapitányság vezetője és a kerületi előljáró között, úgy hogy jelenleg a kerületi előljáró azokban a kihágási ügyekben rendőri büntetőbíró, amelyek elbírálását más jogszabály nem utalja kifejezetten a rendőrség hatáskörébe. /Hatáskör tekintetében tehát az 1872. évi állapot állt vissza, amikor is a XXXVI. tc. 85. §. - a alapján kiadott szervezési szabályrendelet szerint : a kerületi előljáróság "elsőfoku fenytő hatóság mindazon rendőrségi természetű ügyekben, amelyek sem a bíróságnak, sem az államrendőrségnek, sem egyéb hatóságnak fenntartva nincsenek."/

A kerületi előljáró a kihágási ügyekkel kapcsolatos teendőket a hozzá be-

osztott rendőri büntetőbírák, az ezek mellé rendelt jegyzőkönyvvezetők, a kihágási kezelőiroda / a kihágási ügyeket nem a segédhivatal iktatja /, a kerületi számvevőség és a kerületi adószámviteli osztály útján látja el. A kerületi előljárónak évente háromszor vizsgálatot kell tartania, ez azonban egyáltalán nem befolyásolja a rendőri büntetőbíró függetlenségét.

A rendőri büntetőbiróság elsőfoku és egyes bíróság. Másodfok a polgármester, harmadfok a belügyminiszter.

A rendőri büntetőbiróság anyagi jogszabályait számtalan törvény, rendelet és szabályrendelet szabályozza. Az eljárásra vonatkozó jogszabályok közül legjelentősebbek : 1879:XL., 1908:XXXVI., a 65.000/1909.B.M.sz.r./ az u.n. Rbsz./ és

és a 105.000/1909.B.M.sz.r./Rüsz/.

A karhatalmat szükség esetén a rendőrség bocsátja az előljáró rendelkezésére, ugyancsak a rendőrség fogatosítja az elzárási büntetéseket. A rendőri büntetőbíró legujabban bizonyos ügyekben a helyszíntre kiszállva is hozhat ítéletet, ami az ügyvitelt jelentősen gyorsítja.

R./ A kerületi előljáró hatásköre a
városi vámmal kapcsolatban.

A székesfőváros zárt vámterületére érkező áruk megvételével kapcsolatban a vámcsontítás és a vámvisszatérítés esetében kerül az ügy a kerületi előljáró elé. Ha a fél vámcsontítást követett el és a tettenérés helyén kiszabott bírságot megfizet, a kerületi előljáró bírálja el az

ügyet, mint elsőfoku hatóság. Ha a fél vám-visszatérítést kér, az elutasítás vagy az összecszerű megállapítás szintén a kerületi előljáró hatáskörébe tartozik. /Fellebbezési fórum mindkét esetben a közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága, majd pedig a közigazgatási bíróság./

6. A községi bíráskodás.

1869 - ig az alsófoku bíráskodás is közigazgatási feladat volt. Az 1869:IV.tc. 1.§. - a elválasztotta egymástól az államhatalom e két ágát. A Pp. 75 §. - a azonban a községi bíráskodás hatáskörébe utalja a pénz fizetése, munka teljesítése vagy ingó dolgok iránti pereket, ha a per tárgyának értéke 50 koronát / jelenleg a 45.000/1946.

I.M.sz.rendelet értelmében 200 forintot/
nem haladja meg. A községi biráskodás gya-
korlására hivatva vannak : kisközségben a
bíró, az előljáróság 2 tagjával, nagyköz-
ségben a bíró a tanács egy tagjával és a
jegyzővel, törvényhatósági és megyei vá-
rosban a közgyűlés által e célra rendelt
tiszttviselő, Budapest székesfőváros kerüle-
teiben a kerületi városbíró /Pp.755.§./

A fővárosi törvény 56.§.- a rendezi
a városbíró jogállását. Az /1/ bekezdés
megismétli a Pp.rendeletkezését : "A községi
biráskodást a kerületi városbíró gyakorol-
ja", a /2/ bekezdés pedig biztosítja részé-
re az 1869:IV.tc. által célzott bírói füg-
getlenséget : "A kerületi városbíró bírói
hatáskörében független a kerületi előljáró-
tól, szolgálati tekintetben azonban alá van

rendelve a kerületi előljárónak, aki a községi bíróság ügyvitelének szabályosságáért és rendjéért felelős.

A kerületi városbíró kinevezéséről, képesítéséről, kizárólagos illetékeességéről a megfelelő helyen már szóltunk. A gyakorlati közigazgatás szempontjából meg kell még jegyezni, hogy a kerületi városbírák Budapest kerületeiben jelenleg nem működnek.

7. A kerületi közigazgatás hivatalai.

A közigazgatási jogtudomány megkülönbözteti a hatóságot a hivataltól. Ez a megkülönböztetés a gyakorlati jogalkotásban is érvényesül, ha nem is mindig következetesen. A közigazgatás mai állapotában azon-

ban a hatósági jogkör gyakorlása nem képezhető el hivatal, esetleg hivatalok nélkül. "A kerületi előljáró, mint az önkormányzati közigazgatás hatósága" ezt a hatóságot az alája rendelt hivatal, az előjáróság útján gyakorolja. /Az 1893:XXXIII.tc. értelmében 1930.- ig maga az "előjáróság" volt a hatóság/ A hatósági működésnek ezt a hivatali jellegét az egyes ügykörök vizsgálataánál is láttuk/: kerületi mérnöki hivatal, tiszti orvosi hivatal, népjóléti osztály, anyakönyvi hivatal, s főleg a lakáshivatal, melynek mint "hivatal" - nak maga a jogszabály adott - egy időre - hatósági jelleget, stb.:/. Ezekről eltérő jellegű hivatalok a kerületi előljárótól mindinkább elkülönülő kerületi adószámviteli osztályok, a kerületi számvevőségek,

kerületi pénztárak és az előljáróságok segédhivatalai.

Az adóbehajtás feladatát még a város egyesítés előtt a községi adóbehajtási hivatalokra ruházta az állam /1868:XXI. tc./. Az 1872 évi szervezési szabályzat 197.§. -a szerint: "A fővárosi adóhivatal a központban, azonkívül a kezelés könnyítése céljából a közigazgatási kerületekben működik."

Az előljárósági törvény pedig elrendeli, hogy: "Minden kerületi előljárósággal kapcsolatban a városi adóhivatalnak egy, az illető kerületre kiterjedő osztálya szervezendő", a K.K.H.Ö. pedig mindennemű köz-

adó kezelését és behajtását a kerületi adószámviteli osztályok hatáskörébe utalja. A kerületi adószámviteli osztályok az állami adófelügyelőségek ellenőrzése mellett mű-

ködnék; szakszerű irányításukat és ellen-
őrzésüket a polgármesteri VI./pénzügyi/
ügyosztály alá tartozó Központi Adóhivatal
végzi. A kerületi előljáró az adószámviteli
szakmunkájába nem folyhat bele, a beosz-
tottak felett azonban fegyelemi jogköre
van. Az adószámviteli osztályok a külső
munkát adószedők /végrehajtók/ és beosa-
tott javadalmi örök által végzik.

Budapest 14 kerületében 19 adóke-
rület /:az V. VI. VII. VIII. és IX. kerü-
letek két adókerületre vannak felosztva/
s így 19 kerületi adószámviteli osztály
és 19 adófelügyelőség van.

A számvevőiségi segédszolgálatot, a
közigazgatási és a pénztári számfejtést, a
pénztáraknál teljesítendő fizetések előí-
rását és a hitellelőirányzatok nyilvántar-

tását, pénztári naplók vizsgálatát és könyvelését, a főkönyvi kivonatot, zárszámadást, vagyonleltárt, költsége lőirányzatot, hátrélékos követelések kimutatását a kerületi számvevőségek végzik. A számvevőiségi tisztviselők csak fejelemi leg vannak a kerületi előljáró alá rendelve, a központi ellenőrzést és irányítást a főszámvevő végzi.

Szintén csak a szolgálat szempontjából ellenőrzi a kerületi előljáró a kerületi pénztárhoz beosztottakat, kiknek munkakörét, beosztását a központi pénztár igazgatója állapítja meg. A kerületi pénztárhoz folynak be a bevételek s ő teljesíti a kiadásokat /részint a saját bevételeiből, részint u.n. "ellátmány"-okból./ A kerületi előljárónak az előírányzott hiteelfedezetek terhére utalványozási joga van

A joghatóságot gyakorló előljáró, valamint a hozzá beosztott tisztviselők és hivatalnokok, továbbá az alája rendelt hivatalok munkájának egyik, a szakértelem mellett legfontosabb előfeltétele a segédhivatal eredményes és racionális működése. Az ügyiratok iktatása, előzmények szerelése, az előadók részére történő szétosztása, a kiadványok postázása ill. kézbesítése és az irattári nyilvántartás vezetése az irodavezető vezetése alatt álló segédhivatal feladata. E szorosabb értelemben vett kezelési ügkörön kívül idetartozik az okirati illetékek árusítása, a hivataloknak nyomtatványokkal és írószerekkel való ellátása s a közönség utbaigazítása.

8. A kerületi közigazgatás a közigaz-
gatástudomány elvi szem-
pontjaiból.

a./ Egyedi szerviség és a kollegialitás.

A közigazgatás feladatainak sokasága mellett az egyes ügyekben a ker. előjáró nem gyakorolhatja saját maga az őt megillető egyedi hatósági jogkört, nem csak hogy nem intézhet, de még csak nem is ellenőrizhet minden ügyet. A fővárosi törvény

55.§. /2/. bekezdése törvényes jogalapot ad az intézkedés jogának átruházására: "A kerületi előjáró a hatáskörébe tartozó egyes ügyekben az intézkedés jogát - személyes felelősségének érintetlensége mellett - helyettesére /helyetteseire/ is bízhatja. A kerületi előjáró helyettese az ilyen ügyet a kerületi előjáró nevében intézi, intézkedése/határozata/ hatályosság és az

ellene használható jogorvoslat szempontjából a kerületi előljáróval azonos tekintet alá esik; az ilyen intézkedésért azonban az azt kiadó helyettes előljáró személyesen is felelős. A kerületi előljáró helyettese egyes ügyekben a kerületi előljáró határozatát kívánhatja, viszont a kerületi előljáró a helyettesének átengedett ügykörben is bármely ügy elintézését magához vonhatja."

Mint láttuk, újabban a kerületi mérnöki hivatalok vezetőinek részére engedélyezett a polgármester műszaki vonatkozásban, aláírási jogot.

A kerületi előljáró mindeme jogát ruházások ellenére egyedi hatóság marad; bárkire ruházza át egy ügy elintézésének jogát, az nem saját jogán jár el, hanem

csak a kerületi előjáró helyett. A kerületi előjárót, mint hatóságot, intézkedésében, a határozat meghozatalában senki sem befolyásolhatja.

A tisztviselők társas együttműködésére építő kollegialitás elve ma már csak a hadigondozó bizottságban érvényesül. A véghatározat meghozatalánál a kerületi előjáró elnököl és szavazati joggal bír, de a véghatározatot nem ő hozza, hanem a bizottság/ mely az előjáróval ellentétes álláspontra is helyezkedhet /. A végrehajtás azonban az előjáró feladata s így itt megvalósul a francia alkotmány egyik alapelve: "agir c'est le fait d'un seul, délibérer c'est le fait des plusieurs!"

A kerületi közigazgatásban csak az 1930: XVIII. tc. óta van egyedi szerv. Addig

a "kerületi előljáráóság", mint kollégium volt a hatóság.

b./ Centralizáció, decentralizáció,
dekoncentráció.

A decentralizáció tágabb értelme szerint, mikor is a decentralizáció az ügyeknek alsóbbfoku szervek által való intézését jelenti, a kerületi közigazgatást is decentralizációnak tekinthetjük, a decentralizáció szűkebb és tulajdonképpeni értelme egyúttal önkormányzatot /local government/ is jelent. Az 1930: XVIII. tc. 55. §./6/ bekezdése elrendeli ugyan a kerületi választmányok - azaz egy népképviselőti, testületi szerv - megalkítását, azonban ezek nem működnek, s így a kerületi közigazgatás ma végeredményben az u.n. "szétpontosítás" /dekoncentráció/

elvet valósítja meg. A kerületi előljáró azonban eljár az önkormányzati közigazgatás központi hatóságainak /polgármester, árvaszék, stb./ vagy pedig országos hatóságnak /miniszter/ kezében összpontosított, centralizált feladatok előkészítésében is. /szereztetetthonba való felvétel esetén polgármesterhez, erkölcsi elhagyottá nyilvánítás esetén árvaszékhez tesz felterjesztést, egyes hadigondozási ügyekben a népjóléti miniszterhez./

A kerületi előljáró "elsőfoku hatóság azokban az ügyekben, amelyeket valamely jogszabály hatósági jogkörébe utal" /1939: III. tc. 1.§: - a./ :/. A fölötte álló másodfoku hatóság azonban a legkülönbözőbb lehet: polgármester, a Közigazgatási Bizottság megfelelő albizottsága, Fővárosi Közmunkák Ta-

nácsa.

Felvetődik a kérdés, vajjon a kerületi közigazgatásban is megtaláljuk az 1886:XXI.tc. - ben a törvényhatóság egyik feladatává tűzött célt, amely szerint "közvetíti az állami közigazgatást." Az önkormányzati és az állami közigazgatási feladatok közt ma már nehezen lehet meghuzni a határt, egyre nehezebb a megkülönböztető kritériumokat felállítani. Az állami közigazgatás közvetítése az "Auftragsverwaltung" rossz fordítása. Azok az ügyek, melyeket az állam önkormányzati szervek elintézésére bíz - s ezek száma állandóan nő - igen jelentős részét alkotják a kerületi előljáró jogkörének, s viszont a csak önkormányzatiaknak látszó ügyeknek is megvan az állami vonatkozásuk.

A dekoncentrált közigazgatás ki van téve annak a veszélynek, hogy az egyes helyeken különböző vagy éppen eltérő gyakorlat alakul ki. Ennek kiküszöbölésére a székesfővárosi törvény 49.§.-a szerint "a polgármester legalább félévenként egyszer értekezletre hívja össze az alpolgármestereket, ügyosztályvezetőket és a kerületi előljárókat. Ez értekezlet mellett szokásba jött a "kerületi előljárók értekezlete", melyet általában havonként tartanak. Az egyes közigazgatási ágak szakirányu specifikálódása miatt az egyes szakközegek, aőt az egyes előadók is tartanak ilyen - minden jogi alap nélküli, tisztán a közigazgatás egységesebbé és jobbra tételét saját akaratból szolgálni akaró - értekezleteket. A polgármester vagy megbízottja által végzett hi-

vatalvizsgálatok a hivatali munka ellenőrzésén felül a közigazgatás egységesebbé tételét is célozzák.

c./ Hivatásos és laikus közszolgálat. Integráció, Hierarchia.

1893-ig az előljáró tisztjét "nobile officium"-ként látta el, a lakosság esküdteteket is választott. Ma a kerületi előljáró és beosztottai mind hivatásos köztisztviselők, illetve akik nem azok voltak, azokat a közszolgálatra alkalmazták, kinevezték és fizetési osztályba sorozták, valamint tanfolyamok elvégzésére kötelezték, s az ostrom utáni idők laikus közigazgatását ismét szakszerűvé tették. Laikus szervek a közigazgatási segédszolgálat terén a házmegbízottak, valamint a hadigondozó bizottságban

a véghatározat meghozatalában résztvevő haddirokkant bizottsági tagok. A legújabb rendelkezés a hg. bizottságban helyet foglaló az állam pénzügyi érdekeit képviselő adóhivatali vezető a közigazgatási integrációt, koordinált állami és önkormányzati szervek kooperációját valósítja meg/56 00/1947.M.E./

A készülő főv. törvénytervezet szerint a ker. előjáró állása politikai megbízás tárgya lesz. A belső, strukturális közigazgatás hierarchiájában a kerületi előjáró felügyeletet gyakorol az előjáróságon szolgálatot teljesítő alkalmazottak felett. Ez a felügyelet az egyes szakigazgatásban működőket illetően /számvevőség, tisztiorvosok, stb./ csak a szolgálat külső rendjére terjed ki, a többi közigazgatási személyzetre vonatkozóan azonban a munka érdemi részére is. A beosztott mulasztása esetén rendbüntetés iránt javaslatot tesz a polgármesternek.

9. A demokratikus testületi szervek a
kerületi közigazgatásban.

A demokrácia által létesített népi testületi szervek közül némelyiknek nagy szerep jutott, ill. még jut ma is a főváros kerületi közigazgatásában.

a) A Nemzeti Bizottság.

A 14/1945.M.E.sz.r.alapján a területi önkormányzati testületek újjáalakítása, a benne résztvevő pártok és szakszervezetek arányszámának megállapítása, a vezető - s azóta politikai jellegű - közigazgatási állások betöltése a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok képviselőiből alakult Nemzeti Bizottságok feladata volt. Az ország nagyrésze még hadszíntér volt, az ideiglenes nemzeti kormány rende-

latai még nem jutottak el minden községbe, ezért alakultak meg a közigazgatás megindítása és felfrissítése céljával a Nemzeti Bizottságok. Budapest kerületeiben ők tették meg a kerületi előljárókat és közszolgálatra osztottak be politikailag megbízható embereket. Az önkormányzati testületek megalakulása után a Nemzeti Bizottság közigazgatási hatásköre megszűnt, s csak a politikai maradt meg /igazolások, B listázáshoz javaslattevél/ /:1030/1945.M.E.sz.r. 2.§.11.§.13.§.:/

b./ A Termelési Bizottság.

A 22.500/1945.F.M.sz.r. által létrehívott Termelési Bizottságok az erősen ipari beállítottságú s kevés termőfölddel rendelkező budapesti kerületekben nem nagy

jelentőségűek. Feladata a kerület termelési viszonyainak figyelembevételével termelési és munkatervet készíteni. Tagjai a politikai pártok, Nemzeti Bizottság, s a földmunkásszakszervezet egy tagja s a közéleti felügyelő. A budapesti Termelési Bizottságok elsősorban az u.n. "kiskert" aktív terén végeztek jelentős munkát.

c./ Népjóléti Munkaközösség.

A polgármester 147.779/1945. -IX.sz. határozata megállapítja, hogy "a szociális kérdéseket a hatóságok sohasem igyekeztek a társadalom és annak egyedei szemszögéből nézni"... létre kell hívni a munkaközösségi rendszert, mert "a közület a mai körülmények között nem képes egyedül mindazoknak a feladatoknak megfelelni, amelyeket telje-

sítenie kell." Elrendeli, hogy "Közigazgatási kerületenként egy - egy szociális munkaközösséget kell létesíteni. A kerületi munkaközösség elnöke a kerületi előljáró, két társelnöke pedig a kerületben működő karitativ egyesületek megbízottja, ill. a kerületi Nemzeti Bizottság egy tagja... Előadója kerületi gondozó. Tagjai: a tömbmegbízottak kiküldöttje, az egyházközségek által választott személyek, a társadalmi egyesületek képviselői, a népjóléti előadó, a gyermekvédelmi, a hadigondozási előadó, az anya- és csecsemővédő intézet kijelölt védőnője, a gyermekvédelmi központ kijelölt gyermekgondozója, a kerületben működő dispensairek által kijelölt személy, a ker. tisztiorvos és a ker. orvos. A munkaközösségben tehát mind laikusokat, mind hivatásos

közalkalmazottakat is találunk.

A kerületi munkaközösségek munkaköre:

- 1./ A kerület szükségleteinek megfelelő munkatervet készítenek el,
- 2./ határoznak a szűfőv. költségvetésében a kerületi népjóléti célokra kijelölt összegek felhasználását illetően.
- 3./ Megszervezi a kerületben a hatósági és társadalmi munka összeműködését.
- 4./ Irányítja és foglalkoztatja az önkéntes gondozókat.
- 5./ Irányítja a szegénygondozás munkáját.

A kerületi munkaközösség tehát bizonyos mértékig integráló szerv, mely összhangot teremt a hatóság és a társadalom működése között.

d./ Tömbmegbízottak Testülete.

A házmegbízottak segítő munkája ma már a közigazgatás igen sok ágára kiterjed. Legfontosabb feladataik: közmunkaválltság beszéde és a kerületi pénztárba való befizetése, a nem fizetőkről jelentéstétel, a nyomozótisztek munkájának megkönnyítése, különösen a helyhatósági és szegénységi bizonyítványok kiállításánál és lakásügyeknél, valamint a hatóságnál jogait érvényesíteni akaró fél politikai megbízhatóságának igazolása. A tömbmegbízottak testületbe tömörültek s a testület vezetői a kerületi előljárásságok épületében hivatalos órákat tartanak s közreműködésükkel a közigazgatást segítik.

Általános szempontok a kerületi
közigazgatás javításához.

A kerületi közigazgatás is államcél valósító tevékenység. A szoros értelemben vett közigazgatási jogon kívül érintkezésben áll más jogterületekkel is. A kerületi előljárónak és a beosztott tisztviselőknek nemcsak a külső és belső közigazgatásjoggal, valamint az ügymenettel kell tisztában lennie, hanem ismeretekkel kell birnia az alkotmányjog, magánjog, sőt a büntetőjog területein is. A lakóssággal való állandó érintkezés folytán látják a jogszabályok jóságát vagy helytelenségét, alkalmazhatóságát vagy alkalmazhatatlanságát, racionális vagy irracionális voltát.

A kerületi közigazgatás megreformálásánál súlyt kellene helyezni

1/ a beosztott tisztviselők alapos jogi és társadalompolitikai tudására és állandó utánképzésére;

2/ a jogszabályok megalkotásánál figyelembe kellene venni a kerületi előljáróknak és előadóknak a közigazgatási gyakorlat folytán "de lege ferenda" kialakult szempontjait.

3/ Az ügymenet okvetlenül szükséges és időszerű országos racionalizálásának le kell szűrnie a kerületi közigazgatásban nyert tapasztalatokat.

E szempontok mielőbbi következetes megvalósítása szükséges egyrészt ahhoz, hogy a kerületi hatóság az önkormányzat

központi hatóságai, valamint az állami közigazgatás vezető hatóságai által ráruházott, egyre sokasodó feladatokat hiven megoldja, másrészt, hogy a lakosság felé a közigazgatás - és ezen keresztül az egész állami jogrendszer - jóságát, helyességét bizonyíthassa és megkedveltethesse.

Forrásmunkák jegyzéke:

Dr. Csizmadia Sándor - Dr. Karcsay Sándor:

Magyarország közigazgatása.

/Budapest Székesfővárosi Irodalmi és
Művészeti Intézet /

Dr. Flaxmayer József és Dr. Medriczky
Andor :

A kerületi előljáróságok szerepe

Budapest székesfőváros közigazga-
tásában.

/Budapest Székesfőváros Statisztikai
Hivatala. 64. kötet. 3. szám. /

./.

Forrásmunkák jegyzéke:

/Folytatás/

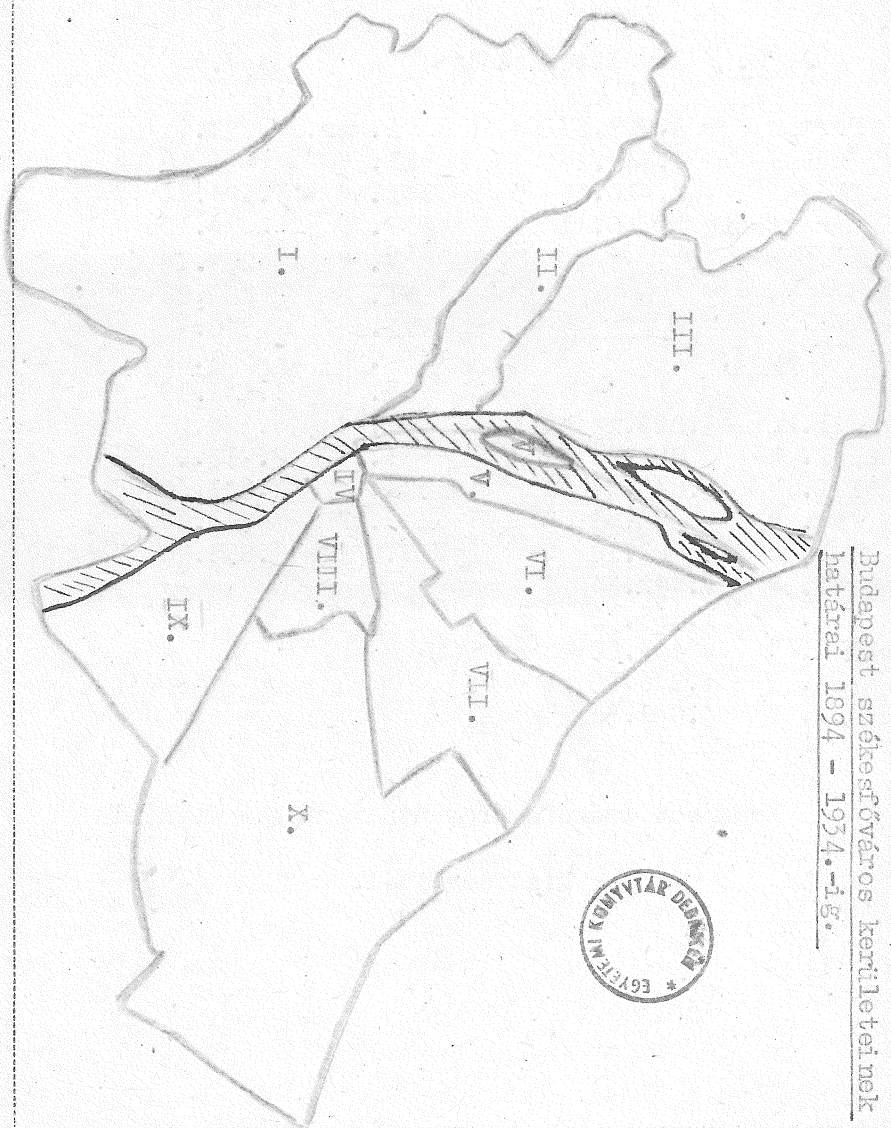
Az 1872 : XXXVI. tc.

1893 : XXXIII. tc.

1930 : XVIII. tc. és az ezt érintő
törvények,

valamint a megfelelő helyen idézett tör-
vények, rendeletek és szabályrendeletek.

Budapest székesfőváros kerületeinek
határai 1694 - 1934.-ig.



Farkas, Kecskeméti-utca 8.



Területi megoszlás.

1872. / Egyesítés előtt /

1947.

Pest 9.027.37 ha
Buda 7.548.26 "
Obuda 2.810.55 "
Margitsziget 58.11 "

I.ker. 227.03 ha
II. " 856.26 "
III. " 3.394.74 "
IV. " 78.12 "
V. " 259.15 "
VI. " 289.88 "
VII. " 248.37 "
VIII. " 333.82 "
IX. " 1.131.18 "
X. " 3.576.07 "
XI. " 2.918.83 "
XII. " 2.611.46 "
XIII. " 886.63 "
XIV. " 1.874.78 "

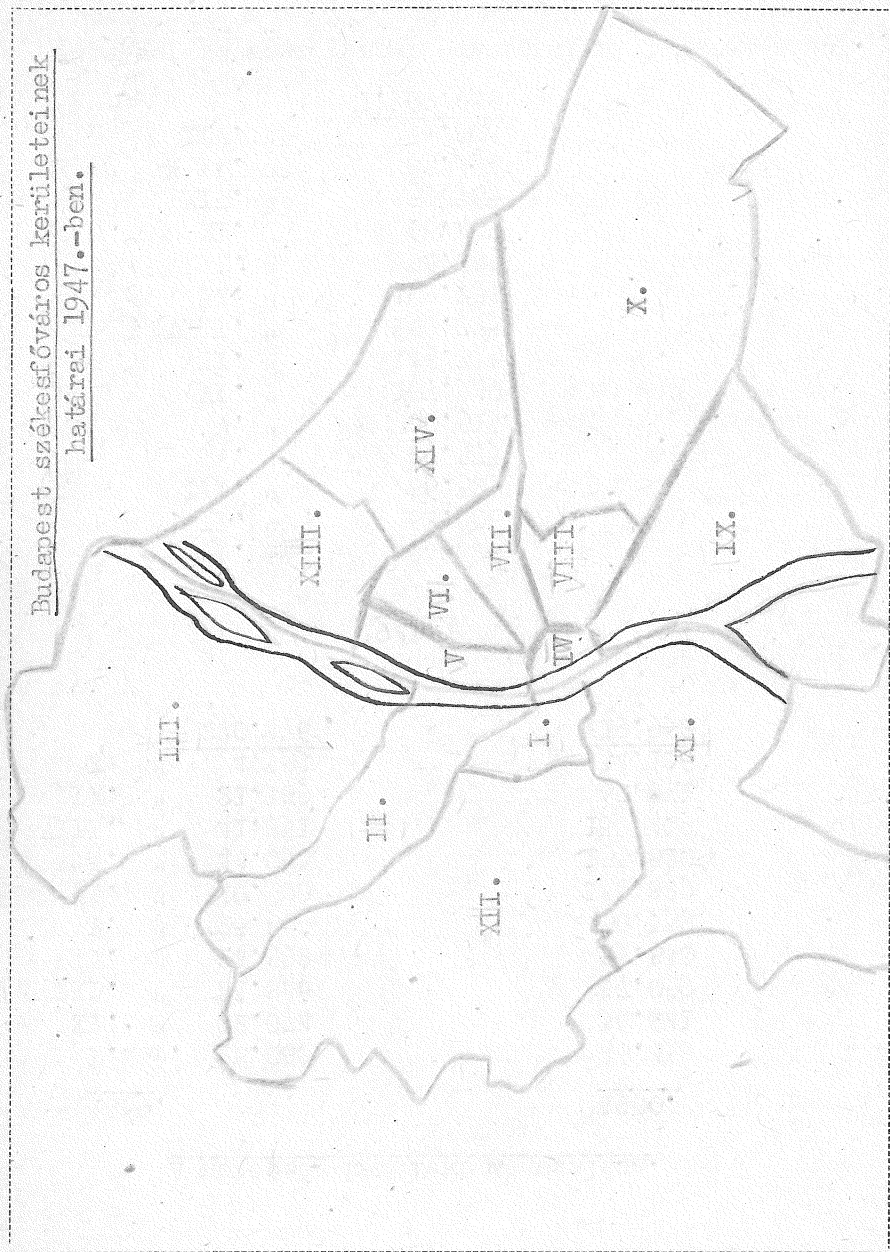
1930.

I.ker. 5.864.22 ha
II. " 907.23 "
III. " 3.645.47 "
IV. " 95.93 "
V. " 753.18 "
VI. " 1.392.54 "
VII. " 1.163.52 "
VIII. " 333.82 "
IX. " 1.236.85 "
X. " 4.051.54 "

Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatal

kiadványaiból.

Budapest székesfőváros kerületeinek
határai 1947.-ben.



A népesség kerületi megoszlása.

<u>1869.</u>		<u>1900.</u>
I.ker.	26.080	46.438
II. "	22.074	36.641
III. "	21.846	37.059
IV. "	24.592	23.530
V. "	23.560	50.339
VI. "	40.500	132.829
VII. "	44.091	155.820
VIII. "	41.831	133.419
IX. "	21.189	69.671
X. "	<u>4.353</u>	<u>34.186</u>
	270.476	719.932

1941.

I.ker.	23.220
II. "	64.006
III. "	66.529
IV. "	27.573
V. "	80.513
VI. "	107.349
VII. "	145.715
VIII. "	150.773
IX. "	109.753
X. "	84.095
XI. "	66.407
XII. "	59.769
XIII. "	85.434
XIV. "	<u>91.804</u>
	1,162.940

Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatal kiadv.